

บทที่ ๓

ลักษณะกายสุจริตในสังคมไทย

๓.๑ การปลูกฝังความสำคัญของหลักกายสุจริตในสังคม

การที่ประชาชนในสังคมขาดคุณธรรม และจริยธรรม ย่อมส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของคนในสังคมในวงกว้าง เป็นสิ่งสะท้อนให้ ทุกภาคส่วน ตระหนักถึงการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วนของพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเริ่มต้นที่ระบบการศึกษาในการพัฒนาพฤติกรรมของนักศึกษา การเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมปัจจุบันลดลง ประชาชนและเยาวชนจำนวนมากที่ไม่เห็นความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมเท่าที่ควร ไม่ยึดมั่นในคุณธรรม และไม่ประพฤติปฏิบัติตามจริยธรรม ทำให้สังคมมีปัญหา มีความเจริญทางด้านวัตถุแต่มีความเสื่อมโทรมทางจิตใจ ในปัจจุบันค่านิยมบางอย่างได้เปลี่ยนแปลงไป ก่อนนี้สังคมยกย่องคนที่มีคุณธรรม คนที่ประพฤติดีในศีลธรรมจะถูกประณาม ไม่มีใครอยากคบหา แต่ในปัจจุบันสังคมกลับยกย่องคนที่มีเงิน คนที่มีตำแหน่งสูง และคนที่มีชื่อเสียง แม้ว่าคนเหล่านั้น จะประพฤติดีศีลธรรมก็ตาม ยุคโลกาภิวัตน์มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร ยุคโลกไร้พรมแดน โลกข้อมูลข่าวสารจึงมีอิทธิพลต่อความคิด จิตใจ และพฤติกรรมของมนุษย์มากขึ้น คนไทยเป็นจำนวนไม่น้อยได้ตกเป็นเหยื่อของข้อมูลข่าวสารและการโฆษณา ถูกอิทธิพลของวัฒนธรรมและค่านิยมจากต่างชาติครอบงำ ไม่สนใจในคำสอนของศาสนาและวัฒนธรรมไทย ทำให้มุ่งแสวงหาแต่ความสุขทางวัตถุ มีความเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น ขาดความเอื้ออาทร ขาดความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เห็นความสำคัญของศาสนา และขาดคุณธรรม จริยธรรม ไม่ค่อยจะเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม

การปลูกฝังความสำคัญของหลักกายสุจริตในสังคมนี้จำต้องตั้งอยู่บนฐานหรือมีความสอดคล้องกับคุณธรรมที่สำคัญและควรปลูกฝังขึ้นให้เกิดแก่ทุกคนในสังคมไทยเพื่อให้พลเมืองเกิดความเจริญก้าวหน้าแก่ตนเอง และประเทศชาติ สรุปลได้ ดังนี้

๑ . ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งสถาบันทั้งสามนี้มีความสำคัญยิ่งที่ทำให้คนไทยมีสถานที่อยู่อาศัย มีศาสนาเป็นสถาบันที่ก่อให้เกิดความสงบสุข และมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของชนในชาติ ดังนั้นควรปลูกฝังให้ประชาชนเห็นความสำคัญ และร่วมกันรักษาสถาบันทั้งสามตลอดไป

๒. ความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขและพัฒนาไปได้อย่างมั่นคงนั้น สมาชิกทุกคนต้องซื่อสัตย์สุจริตต่อกันเพราะความซื่อสัตย์สุจริตนั้นเป็นค่านิยมที่ดีที่สุดในการดำเนินการทุกอย่างชาวไทยทุกคนจึงควรปฏิบัติตนและยึดมั่นในค่านิยมนี้ตลอดไป

๓. ความมีระเบียบวินัย ระเบียบวินัย คือ ข้อปฏิบัติที่มีหลักเกณฑ์เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุสำเร็จโดยดี ฉะนั้นการสร้างนิสัยให้เป็นคนมีระเบียบวินัยจึงจำเป็นต่อการสร้างสรรค์ความมั่นคงก้าวหน้าของประเทศ ระเบียบวินัยที่สำคัญ ได้แก่ รัก และรักทรัพยากรสมบัติของชาติ การตรงต่อเวลา รักความสะอาด

๔. ความสุภาพเรียบร้อย การมีกิริยามารยาทเรียบร้อยอ่อนโยนนุ่มนวล ทำให้บุคคลที่สัมพันธ์ด้วยเกิดความเมตตารักใคร่อยากช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนให้ก้าวหน้า

๕. ความกตัญญูตเวที ความกตัญญูตเวทีเป็นสิ่งที่ช่วยให้สมาชิกในสังคมรักใคร่เมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้บุคคลนั้นมีความก้าวหน้าในการทำงานหากสังคมไทยมีบุคคลเช่นนี้มากๆ คนส่วนใหญ่ก็จะเจริญก้าวหน้า และเป็นผลให้ชาติเจริญก้าวหน้าไปด้วย

๖. การรู้จักเสียสละ เอื้อเฟื้อ และการให้อภัย การที่บุคคลอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์กันแบ่งปันทรัพย์สินของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้ตกยากลำบาก หรือสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม แล้วสังคมนั้นก็ทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคีและนำมาซึ่งความสงบสุขแก่หมู่คณะด้วย

๗. ความขยันขันแข็ง ความขยันขันแข็งเอาใจใส่ปฏิบัติงานย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จในชีวิตได้และสามารถช่วยให้ประเทศชาติเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะจะช่วยขจัดความยากจนของสังคมได้สำหรับประเทศไทยโชคดีที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอู่ข้าวอู่น้ำ ถ้าปลูกฝังค่านิยมความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพสม่ำเสมอให้แก่ประชาชนแล้ว เชื่อแน่ว่าประเทศไทยจะมีความเจริญทัดเทียมกับอารยประเทศในอนาคตอันใกล้

๘. การเป็นผู้มีความรับผิดชอบ ค่านิยมที่ปลูกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบในตนเองและส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ และความรับผิดชอบทำงานร่วมกันในหมู่คณะให้ดำเนินไปด้วยดีแล้วย่อมหมายถึงความเจริญของประเทศชาติด้วยเช่นกัน

๙. การนิยมประเพณีไทย ค่านิยมเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีไทยเป็นสิ่งที่ดีงามซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสมขึ้นอย่างเหมาะสมกับสังคมไทย เป็นการแสดงว่าชาติไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมาแล้วในอดีต มีชนบประเพณีวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างของตนเองมาช้านานจำเป็นต้องปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวนี้ให้ประชาชนคนไทยต้องผดุงรักษาไว้ตลอดไป

๑๐. การประหยัด เป็นค่านิยมที่ช่วยให้บุคคลสามารถเก็บหอมรอมริบ รู้จักใช้เงินทองในทางที่ถูกที่ควร บุคคลที่รู้จักประหยัดย่อมสร้างอนาคตให้เป็นปึกแผ่น และมั่นคง ได้ ย่อมหมายถึง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติด้วย ดังนั้น ประชาชนทุกคนจึงควรได้รับการปลูกฝังค่านิยมนี้โดยระลึกอยู่เสมอว่าไม่มีใครสร้างอนาคตที่ดีได้โดยไม่รู้จักประหยัด

๑๑. การยกย่องคุณความดี คุณความดี หมายถึงการกระทำใดๆ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมโดยเหมาะสม และไม่ก่อความเดือดร้อนแก่คนส่วนใหญ่[□]

เมื่อพิจารณาคุคุณธรรมทั้ง ๑๑ ข้อข้างต้น จะพบว่า เป็นหลักการประพฤติทางกายที่ดีงาม (กายสุจริต) ดังนั้น เมื่อบุคคลได้ผ่านการพัฒนาตามขั้นตอนกายสุจริตบนฐานแห่งบุญกิริยาวัตถุ/ไตรสิกขาแล้ว และเมื่อบุคคลผู้ได้ปัญญาจากการพัฒนาปัญญาทั้ง ๓ ขั้นนั้น แล้วนำปัญญามาพัฒนาชีวิตของตน ให้เจริญงอกงามขึ้น มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันอย่างประเสริฐ โดยการอบรมให้ครบทั้ง ๔ ด้าน เป็นแบบองค์รวม ซึ่งการอบรมนี้ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ภาวนา” แปลว่า ทำให้เจริญ ทำให้เกิดมีขึ้น ก็คือเรื่องของสิกขานั้นเอง หลักของการอบรม ปลุกฝังหรือพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้[□]

๑. การปลุกฝังด้านกาย เรียกว่า กายภาวนา แปลว่า การทำให้กายเจริญ หมายถึง การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ จำพวกวัตถุ เช่น ดูเป็น ฟังเป็น บริโภคเป็น เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการใช้ตาหู ฟัง และการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปัจจัย ๔ ถือว่ารวมอยู่ในการพัฒนาปัญญาอันอยู่ในขั้นตอนของศีลที่เรียกว่า กายภาวนา จัดเป็นขั้นตอนเบื้องต้นของศีล

๒. การปลุกฝังด้านศีล เรียกว่า ศีลภาวนา การพัฒนาให้มีศีล หมายถึง การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม หรือให้มีพฤติกรรม ที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยดี เริ่มตั้งแต่ศีล ๕ จัดเป็นการพัฒนาปัญญาที่อยู่ในขั้นตอนของศีลที่เรียกว่า ศีลภาวนา

๓. การปลุกฝังด้านจิตใจ เรียกว่า จิตภาวนา การพัฒนาจิตใจ หมายถึง การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในความดีงาม ซึ่งมีทั้งเรื่องคุณธรรมความดีงาม ที่เป็นคุณภาพของจิตใจ เรื่องความเข้มแข็ง อย่างมีประสิทธิภาพของจิตใจที่เป็นสมรรถภาพ และการสร้างเสริมความรู้สึกที่สดชื่นเบิกบานผ่องใส เป็นสุข เป็นสุขภาพของจิต

๔. การปลุกฝังด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา หมายถึง การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ความคิดเหตุผล และการหยั่งรู้ความจริง และรวมถึงเรื่องคติ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ความเข้าใจข้อมูลข่าวสาร ความรู้คิดเหตุผล การรู้การเข้าใจเข้าถึงความจริงของสิ่งทั้งหลาย จนเข้าถึงอิสรภาพ มีชีวิตที่ดีงาม ปลอดภัย ปราศจากปัญหา การนำความรู้มาใช้ แก้ไขปัญหา สร้างสรรค์ ดำเนินกิจการต่างๆ ตลอดจนรู้จักความจริงของโลกและชีวิต จนเป็นอิสระ โดยสมบูรณ์อันเป็นจุดหมายหมายของขบวนการพัฒนาปัญญา

[□] ประพนธ์ เดชชัย, เสริมทักษะการเรียนรู้การสอนวิชาสังคมศึกษา , พิมพ์ครั้งที่ ๒ , (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖), หน้า ๒๐๔-๒๐๖.

[□] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาทในฐานะศาสนาประจำชาติ , พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๙-๘๑.

การปลูกฝัง อบรม หรือการพัฒนาพฤติกรรมทั้ง ๔ ด้านนี้ สามารถจะนำไปใช้พัฒนาชีวิต ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้เป็นผู้มีชีวิตอยู่อย่างไม่มีปัญหา ไม่มีทุกข์ เป็นอิสระได้ในยุคปัจจุบัน ซึ่งสามารถแสดงกระบวนการพัฒนาให้เห็นชัดเจนได้ ในการพัฒนาชีวิตคนทั้ง ๓ ด้าน รวมลงในสิกขา ๓ และบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ดังนี้

๑. ด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับการรักษาศีลและการให้ทาน เป็นส่วนสำคัญที่ควรเน้น ได้แก่

๑) พฤติกรรมในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายหรือวัตถุ (กายภาวนา) ซึ่งประกอบด้วย

(๑) การใช้อินทรีย คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการรับรู้ โดยไม่เกิดโทษก่อผลเสียหายแต่ได้ผลดี ส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการฝึกอินทรียให้มีประสิทธิภาพในการใช้งาน ให้ดูเป็น ฟังเป็น

(๒) การเสพบริโภคปัจจัย ๔ และการใช้ประโยชน์จากวัตถุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้ง เทคโนโลยี ด้วยปัญญาที่รู้เข้าใจมุ่งคุณค่าที่แท้จริง ให้ได้คุณภาพชีวิต ส่งเสริมการพัฒนาชีวิต ไม่หลง ถูกหลอกไปด้วยคุณค่าเทียม ตามค่านิยมฟุ้งเฟ้อ โก่ง ที่ทำให้บริโภคมามาก แต่สูญเสียคุณภาพชีวิต เรียงง่ายๆ ว่า กินเป็น บริโภคเป็น ใช้เป็น เริ่มด้วยการกินพอดี

๒. พฤติกรรมในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ ศีลภาวนา ประกอบด้วย

๑) การอยู่ร่วมสังคม ก็ไม่เบียดเบียน ก่อความเดือดร้อนหรือเวรภัย แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อย่างน้อยดำรงตนอยู่ในขอบเขตศีล ๕

๒) รักษาตีกาสังคมกฎเกณฑ์ หรือกฎหมาย ระเบียบแบบแผน คือ วินัยแม่บทแห่ง ชุมชนหรือสังคมของตนและวัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่าจรรยาบรรณต่างๆ

๓) ทาน คือ การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของเพื่อน มนุษย์ให้มีความสุข และส่งเสริมการสร้างสร้งสิ่งดีงาม

๔) การประพฤติก่อกุศลแก่ชีวิตอื่นๆ ทั้งสัตว์ มนุษย์และพืชพรรณ เช่น การร่วม สร้างสรรค์ รักษาเขตอุทยาน นิวาปสถาน การปลูกสวน ปลูกป่า (อารามโรปะ วนโรปะ) และสร้าง แหล่งน้ำ

๓. พฤติกรรมในด้านอาชีวะ คือ การทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยมีศิลปวิทยา วิชาชีพ ที่ฝึกไว้ อย่างดี มีความชำนาญที่จะปฏิบัติให้ได้ผล และเป็นสัมมาชีพ ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่

๑) ไม่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียนไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือก่อผลเสียต่อสังคม ส่วนรวม

๒) เป็นเครื่องแก้ปัญหาชีวิตหรือสังคม เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ เกิดประโยชน์เกื้อกูล เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำชีวิตให้ตกต่ำ หรือทำลายคุณค่าของความเป็น มนุษย์ หรือทำให้ เสื่อมจากคุณความดี

๔. ด้านจิตใจคือการฝึกสมาธิ ประกอบด้วย

- ๑) คุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงามต่างๆ เช่น เมตตา กรุณา กตัญญู กตเวทิตา รเว หิริ โอตตปปะ ฯลฯ ซึ่งหล่อเลี้ยงจิตใจองงาม และเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม
- ๒) สมรรถภาพจิต ได้แก่ ความสามารถ เข้มแข็ง มั่นคง มีประสิทธิภาพของจิต เช่น ฉันทะ (ความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ) ความเพียร(วิริยะ) ความขยัน (อุตสาหะ) ความอดทน(ขันติ) ระลึกนึกได้ ทน ตื่นตัว ควบคุมตนได้ (สติ) มั่นคง แน่วแน ไสสงบอยู่ตัวของจิต (สมาธิ) มีความไม่ประมาทเป็นต้น ที่ทำให้ก้าวหน้ามั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงาม พร้อมทั้งจะใช้ปัญญา
- ๓) สุขภาพจิต ได้แก่ สภาพจิตที่ปราศจากความขุ่นมัว เศร้าหมอง เกรี้ยวร้อน เป็นต้น มีความสดชื่น เิบอิม ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส เป็นสุข ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพกาย และทำให้ พฤติกรรมที่ดีงาม มีความมั่นคง สอดคล้องกลมกลืน

๕. ด้านปัญญา ที่มีการพัฒนาหลายด้านหลายประเภท เช่น

- ๑) ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สัดดับรับฟังหรือศึกษาเล่าเรียน และรับถ่ายทอด ศิลปวิทยา ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ
 - ๒) การรับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือน หรือเอนเอียง ด้วยความชอบช่ง หรืออคติทั้งหลาย
 - ๓) การคิดพิจารณาวินิจฉัยอย่างมีวิจารณ์ญาณด้วยการใช้ปัญญาบริสุทธิ์ ไม่ถูกกิเลสครอบงำ เช่น ความอยากได้ผลประโยชน์ และความเกลียดช่ง เป็นต้น
 - ๔) การรู้จักมอง รู้จักคิด ที่จะให้เข้าถึงความจริง และได้คุณประโยชน์ มีโยนิโส มนสิการ อย่างที่เรียกว่า มองเป็น คิดเป็น เช่น รู้จักวิเคราะห์ แยกแยะ สืบสาวเหตุปัจจัย เป็นต้น
 - ๕) การรู้จักคิดจัดการ ดำเนินการ ทำกิจการงานให้สำเร็จฉลาดในวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย
 - ๖) ความสามารถแสวงหา เลือก จัดประมวลความรู้ คิดให้ชัดเจนและ สามารถนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงสร้างเป็นความรู้ความคิดใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสรรค์
 - ๗) ความรู้แจ้งความจริงของโลก และชีวิต หรือรู้เท่าทันธรรมดาของสิ่งทั้งหลาย ที่ทำให้วางใจถูกต้องต่อทุกสิ่งทุกอย่าง สามารถแก้ปัญหาชีวิต ขจัดความทุกข์ในจิตใจของตนได้ หลุดพ้นจากความยึดติด ถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย จิตไม่ถูกบีบคั้นครอบงำกระทบกระทั่ง ด้วยความผันผวนปรวนแปร ของสิ่งต่างๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ อยู่เหนือกระแสโลก สว่างโล่งโปร่งใสไร้พรมแดน ทำให้ปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย และดำเนินชีวิตด้วยปัญญาอย่างแท้จริง
- เมื่อได้ปลูกฝังอบรมฝึกฝนครบทั้ง ๓ ด้านนี้แล้ว ก็เชื่อว่าเป็นผู้มีการศึกษาและพัฒนาแล้ว ผู้ผ่านการฝึกฝนอบรมมาแล้ว รู้จักการปฏิบัติทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่

๑. ภาวีกาย มีกายที่ปลูกฝังพัฒนาแล้ว คือ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี เริ่มแต่รู้จักบริโภคปัจจัย ๔ รู้จักใช้อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการเสพหรือใช้สอยวัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีทั้งหลาย ในทางที่เป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต เช่น

๑) กินเป็น คือ รู้จักประมาณในการกิน เว้นเสพลึงมันเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิด เช่น สุรา เบียร์ ยาบ้า ยาเลิฟ ยาอี บุหรี่ เป็นต้น

๒) ใช้เป็น คือ ใช้จ่ายทรัพย์แต่ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยซึ่งไม่จำเป็น เช่น ซื้อโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น

๓) บริโภคเป็น คือ บริโภคปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ด้วยสติปัญญา ไม่บริโภคด้วยความอยากหรือความหลง หรือเพื่อความโก้หรู ตามบุคคลอื่น

๔) ดูแลเป็น ฟังเป็น คือ ใช้อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการดู การฟัง สิ่งต่างๆ ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสัมผัสด้วยกาย แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ เพื่อการศึกษา ใฝ่รู้และเพื่อพัฒนาสติปัญญา เว้นสิ่งยั่วยวนและอารมณ์ที่จะมาบั่นทอนการพัฒนาชีวิตและความดีงาม

๒. ภาวิตศีล มีศีลที่ปลูกฝังพัฒนาแล้ว คือ มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ดำรงตนอยู่ในวินัยและในอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข เช่น

๑) เสวนา คบหาเป็น คือ เลือกคบกับบัณฑิต ผู้มีความรู้ มีคุณธรรม มีพ่อแม่ครูอาจารย์ กัลยาณชน และห่างไกลจากคนชั่ว

๒) สังคมเป็น คือ เข้าสังคมกับกลุ่มชนหรือสมาคมต่างๆ ด้วยความเมตตาเกื้อกูล ช่วยเหลือกัน ไม่เบียดเบียนกัน

๓) พูดเป็น สื่อสารเป็น คือ พูดแต่คำที่ไพเราะ มีสาระเป็นประโยชน์ เว้น การพูดเท็จ ส่อเสียด หยาบคาย เพ้อเจ้อ และใช้เครื่องมือสื่อสารได้ประโยชน์สูงสุดอันเกื้อกูลแก่การพัฒนาการศึกษาและชีวิต ทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม

๔) ทำเป็น คือ ทำหน้าที่ถูกต้อง เช่น เป็นเด็กมีหน้าที่เล่าเรียนศึกษาหาความรู้ เป็นผู้ใหญ่มีหน้าที่ทำการงานรับใช้สังคม ประเทศชาติ

๓. ภาวิตจิต มีจิตที่ปลูกฝังพัฒนาแล้ว คือ มีจิตใจที่ฝึกอบรมดีแล้ว สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ ประกอบด้วยคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้ออารี มีมุทิตา ความเคารพ อ่อนน้อม ความกตัญญูกตเวที เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง มีความเพียรพยายามละความชั่ว ระวังไม่ให้เกิดการคิดชั่ว หมั่นสร้างความคิดดี รักษาความคิดดี มีความอดุสาหะวิริยะ รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต คือ มีจิตใจที่ร่าเริง สดชื่น เอิบอิม ผ่องใส และสงบสุข ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ที่ชอบที่ไม่ชอบ ฯ สรุปสั้นๆ คือ ตั้งจิตเป็น วางใจเป็น ทำใจเป็น

๔. ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่ปลูกฝังพัฒนาแล้ว คือ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุผล มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงหรือตามที่เป็น ปราศจากอคติและแรงจูงใจเคลือบแฝง เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส เป็นอยู่ด้วยความรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิต เข้าถึงอิสรภาพ ปลอดภัย ปราศจากปัญหา สรุปลั่นๆ คือ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ดับทุกข์เป็น

การปลูกฝัง อบรมฝึกฝน ๔ ด้านนี้ก็เท่ากับการพัฒนาส่วนรวมทั้งทางกายและจิตใจไปพร้อมๆ กัน ซึ่งจะทำให้มนุษย์มีอิสรภาพทางกายและทางจิตใจ รวมทั้งมีอิสรภาพทางปัญญาอันสูงสุด มีสันติภาพ มีสันติสุขแก่ตัวเอง ผู้มีภาวนาครบทั้ง ๔ อย่างนี้ เป็นภาวิตะทั้ง ๔ ด้านนี้แล้ว โดยสมบูรณ์ เรียกว่า ภาวิตัตตะ แปลว่า ผู้ได้พัฒนาตนแล้ว ได้แก่ พระอรหันต์ เป็นพระอเสขะ คือ ผู้จบการศึกษาแล้ว ไม่ต้องศึกษาและพัฒนาอะไรอีกต่อไป มีชีวิตเป็นอยู่เพื่อผู้อื่น มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นอยู่เสมอ เป็นชีวิตที่ประเสริฐสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักการปลูกฝังความสำคัญของหลักกายสุจริตและหลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ก็คือ ต้องพัฒนากาย วาจา และจิตใจ ปัญญาของมนุษย์เป็นสำคัญ และหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ หรือไตรสิกขานี้สามารถสรุปลงเป็นหัวใจพระพุทธศาสนาเถรวาทที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ อันเป็นเรื่องของการปลูกพัฒนาชีวิตทุกด้าน ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ มี ๓ ประการ ดังนี้

๑. ขันไม่ทำบาปทั้งปวง หมายถึง ไม่ทำเหตุที่ชั่ว หรืออกุศลกรรมทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา และใจ เนื่องจากกรรมหรือเหตุทั้งหลาย เมื่อทำแล้ว ย่อมมีผลสนองตอบ เมื่อทุกคนยังเวียนว่ายตายเกิดและยังมีชีวิตอยู่ จึงไม่ควรจะทำเหตุที่ไม่ดี หรือกรรมชั่วทั้งหลาย เพราะจะทำให้ผู้กระทำต้องเดือดร้อน เป็นทุกข์ ขันนี้จัดเป็นขั้นพัฒนากายให้พร้อม คือ ขันศีลสิกขา

๒. ขันยังกุศลให้ถึงพร้อม ได้แก่ การทำความดีให้เกิดขึ้น ประพฤติสุจริตกาย วาจา ใจ หมายถึง ทรงแนะนำให้ทำกุศลกรรมหรือเหตุดี เพราะยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ จึงควรทำกรรมดีเพื่อให้ผลดีตอบสนอง ได้แก่ การระมัดระวังมิให้กรรมชั่วเกิดขึ้น ทางกาย ทางวาจา และทางใจ จัดเป็นขั้นจิตตสิกขา

๓. ขันชำระจิตของตน ได้แก่ การทำจิตใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้มนุษย์เราทั้งหลายกระทำแต่กุศลกรรมหรือเหตุอันดียิ่ง เพื่อให้จิตมีความสุขความสงบจากกิเลสตัณหา และให้จิตมีความสุข ความสงบตลอดกาล ด้วยการทำจิตให้บริสุทธิ์ จัดเป็นขั้นปัญญาสิกขา □

หลักการอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้ ยังถือเป็นระบบการศึกษาและปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทสำหรับการปลูกฝัง อบรม ฝึกฝนและพัฒนาชีวิตที่เรียกว่า สัทธรรม ๓ ประการ ได้แก่

๑. ปรียัติสัทธรรม เป็นหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้เป็นแบบแผนอย่างบริสุทธิบริบูรณ์ เปรียบได้กับแผนที่สำหรับเดินทางไปหาขุมทรัพย์ (นิพพานสมบัติ)

๒. ปฏิบัติสัทธรรม ได้แก่ การที่นำเอาหลักธรรมที่ได้เล่าเรียนแล้วนั้นมาฝึกหัดปฏิบัติขัดเกลากาย วาจา และใจ ให้เกิดความดีงามในระดับต่างๆ เปรียบเหมือนการเดินทางไปตามแผนที่

๓. อธิคมสัทธรรมหรือปฏิเวธสัทธรรม คือ ผลสัมฤทธิ์ที่จะพึงได้รับจากการศึกษาและปฏิบัติธรรมนั้นๆ ตามสมควรแก่เหตุปัจจัยแห่งการศึกษา ปฏิบัติ และพัฒนา □

จะเห็นได้ว่า สัทธรรมทั้ง ๓ ประการนี้ มีความเกี่ยวเนื่องกันถึงกัน ฉะนั้น หลักสัทธรรมนี้จะเป็นตัวคอยควบคุมมนุษย์ให้ศึกษาไปตามลำดับได้อย่างถูกต้อง กล่าวคือศึกษาเรื่องทาน ศีล สมาธิ และปัญญาแล้ว ก็ปฏิบัติในเรื่องทาน การรักษาศีล เจริญสมาธิ และประกอบความเพียรทางใจเพื่อให้เกิดปัญญา

สรุปว่า ในการดำรงชีวิตที่เป็นไปอยู่ในปัจจุบันของมนุษย์ทุกคนนั้น จำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการศึกษา ฝึกฝน ปลูกฝัง พัฒนาทาน ศีล สมาธิ และปัญญาให้เกิด ให้มีขึ้นในตนเองเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาชีวิตของแต่ละบุคคล ให้มีชีวิตเป็นอยู่อย่างมีความสุข ปราศจากความทุกข์จึงสามารถดับปัญหาหรือความทุกข์ทั้งปวงได้หมดสิ้น และทั้งนี้ทั้งนั้นด้วยการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั่นเอง จึงจะทำให้ชีวิตของมนุษย์พัฒนาครบถ้วนทุกด้านเพราะว่าชีวิตมนุษย์นั้นประกอบด้วยกายกับใจ ชีวิตจะดีงามได้นั้นเกิดจากการประกอบกรรมที่สุจริต เมื่อเหตุปัจจัยดังกล่าวพร้อม ผลที่ตามมาจึงเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ สำหรับ หลักการพัฒนาชีวิต ทั้ง ๒ ส่วน คือ กายกับจิตให้ดีงามด้วยหลักธรรมต่างๆ มีสุจริต ๓ อันประกอบด้วยกายสุจริต วาสุจริตและมโนสุจริต เป็นต้น อันเป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมวิถีชีวิตทุกด้านของมนุษย์รวมทั้งสังคม ช่วยให้เกิดสันติสุขส่วนบุคคลและสังคมด้วยการฝึกฝนพัฒนาตนเองซึ่งจะเป็นปัจจัยนำไปสู่ความสงบสุขในส่วนตนกับสังคมได้อย่างแท้จริง

๓.๒ การแก้ปัญหาสังคมไทยด้วยหลักกายสุจริตและหลักธรรมอื่นๆ

สังคมมนุษย์เกิดขึ้นเพราะมีการ รวมตัวของคนจำนวนมาก และเมื่อคนจำนวนมากมาอยู่ร่วมกันย่อมมีเกิดปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ทั้งปัญหาที่มาจากตัวเองและที่มาจากบุคคลรอบข้าง

□ วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๒๖๔.

เพราะกิเลสที่ถูกความโลภ ความโกรธ ความหลงเป็นปัจจัย พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงสอนให้แก้ปัญหายุ่งยาก ตามลักษณะที่เกิด ๒ อย่าง ได้แก่

๑) การแก้ปัญหายุ่งยากที่เกิดปัจจัย เป็นการแก้ปัญหายุ่งยากของมนุษย์โดยฝีมือของมนุษย์เอง อย่างหนึ่ง หรืออาจพูดรวมว่า เป็นการแก้ปัญหายุ่งยากของมนุษย์โดยมนุษย์เองที่ตรงตัวเหตุปัจจัย พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้มนุษย์มองปัญหายุ่งยากของตนที่ตัวมนุษย์เอง ไม่ใช่มองหาเหตุและมองหาทางแก้ไปทีบนฟ้าหรือซัดทอดโชคชะตา และให้แก้ไขด้วยการลงมือทำด้วยความเพียรพยายามตามเหตุผล ไม่ใช่หวังพึ่งการอ่อนน้อมหรืออ่อนน้อมคอยโชคคอยวาสนา

๒) พระพุทธศาสนาเถรวาท นำเสนอคำสอนเพื่อไขปัญหายุ่งยากที่เกิดขึ้นใน สังคม โดยการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ คือทางด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับกาย วาจา โดยการนำคำสอนขั้นศีลมาใช้แก้ปัญหายุ่งยากและทางจิตใจต้องใช้ปัญญาแก้ไข ปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับชีวิตด้านใน หรือปัญหายุ่งยากจิตใจเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ล้วนๆ มากที่สุด ☐

พระพุทธเจ้าทรง แสดงหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหายุ่งยากภายใน คือปัญหายุ่งยากทางจิต ซึ่งจะต้องใช้ปัญญาเป็นหลัก และทรงใช้วินัยซึ่งเป็นระบบการแก้ปัญหายุ่งยากภายนอก เป็นการจัดระบบสำหรับจัดการกับปัญหายุ่งยากและเรื่องราวในสังคมแห่งยุคสมัยของตนได้การมีความรู้ความเข้าใจในชีวิตนั้น เป็นสิ่งสำคัญยิ่งนัก บางคนร่ำรวยเจริญมั่งมีไปด้วยทรัพย์สมบัติ แต่อีกบางคนแสนจะเดือดร้อนหากินไม่พอเพียง หรือบางคนเคยเจริญแล้วแต่กลับต้องเสื่อมลง รักษาความเจริญของตนไว้ไม่ได้ ทั้งนี้ ก็เนื่องจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้

- ๑ . ไม่ฉลาดในการดำเนินชีวิตบ้าง
- ๒ . มีพฤติกรรมที่ผิดไปจากทำนองคลองธรรมบ้าง
- ๓ . ไม่นำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติหรือนำมาปฏิบัติแต่ยังไม่พอเพียงบ้าง ☐

สรุปว่า ปัญหายุ่งยากของสังคมไทยที่ผู้วิจัยได้ยกมาเป็นตัวอย่างในบทที่ ๓ นั้น ดังนั้น ในบทนี้ผู้วิจัยจักได้นำเอาหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมาอธิบายและแก้ไขปัญหายุ่งยากต่างๆ ของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน หลักธรรมบางข้อนั้นจำต้องประพฤติที่ตัวบุคคลและบางข้อจำต้องประพฤติปฏิบัติร่วมกันของผู้คนในสังคม เพื่อความสุขความเจริญองกามไพบูลย์ในชีวิตทั้งด้านส่วนตัวและส่วนรวม

๓.๒.๑ แนวทางการแก้ปัญหายุ่งยากด้วยศีลข้อที่ ๑

การแก้ปัญหายุ่งยากที่เกิดจากกายทุจริตข้อที่ ๑ (การฆ่า) ประกอบไปด้วย ๓ ปัญหา คือ (๑) ปัญหาอาชญากรรม (เน้นการฆ่ากันตาย) (๒) ปัญหาการฆ่าตัวตาย และ (๓) ปัญหาการใช้ความ

☐ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน, หน้า ๑๒๖.

☐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๘.

รุนแรง ดังนั้น หลักจริยธรรมที่สามารถนำมาแก้ปัญหาด้านนี้สรุปลงในพรหมวิหารธรรมข้อที่ ๑ เมตตา และข้อที่ ๒ กรุณา

(๑)) เมตตา ความรัก คือ ปราบณาดี มีไมตรี อยากให้มนุษย์สัตว์มีสุขทั่วหน้ากัน

(๒) กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์จากความทุกข์^๑

สำหรับบุคคลผู้มีหลักธรรมสองข้อนี้แล้ว เมื่อประจวบกับภาวะความโกรธ เกลียด ขิงขัง คนอื่น บุคคลนั้นจะสามารถควบคุมจิตใจของตนได้ ดังพุทธศาสนสุภาษิตว่า “โลโกปตมณิกา เมตตา เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลกา”^๒ มวลมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีความ รัก ความเมตตาต่อกัน ทั้งทาง กาย ทางวาจาและทางใจ จึงจะเกิด ความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองในโลก ดังพุทธพจน์ว่า “บุคคล ตรวจตราด้วยจิตทั่วทุกทิศแล้ว หาได้พบผู้เป็นที่รักยิ่งกว่าตนในที่ไหนๆ ไม่เลย สัตว์เหล่าอื่นก็รักตน มากเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น”^๓

หลักธรรมอีกหมวดหนึ่ง ได้แก่ สาราณียธรรม เป็นหลักธรรมปฏิบัติสำหรับเพศบรรพชิต ที่พึงปฏิบัติต่อกัน ได้แก่

(๑) เมตตากายกรรม ได้แก่ กระทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดี โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๒) เมตตาวจีกรรม ได้แก่ พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ กล่าวแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีและแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๓) เมตตามโนกรรม ได้แก่ คิดถึงต่อกันด้วยเมตตา คือ การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำ สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

(๔) สาธารณโภคี ได้แก่ การแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดย ขอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคด้วยกัน

(๕) สีลสามัญญตา ได้แก่ การพยายามประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติ สุจริต ดั่งาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

(๖) ทิฐิสามัญญตา ได้แก่ ปรับความคิดเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพ รับฟังความ คิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้เพื่อจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน^๔

การแสดงออกซึ่งความเมตตา มี ๓ ทาง คือ

(๑) ทางกาย ช่วยทำกิจของผู้อื่น เมื่อถึงคราวที่จะช่วยได้

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

^๒ มหามกุฏราชวิทยาลัย , พุทธศาสนสุภาษิต ฉบับรวมเล่ม , พิมพ์ครั้งที่ ๓๓ , กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖., หน้า ๓๔.

^๓ ชุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๑๑๐/๑๐๓.

^๔ อ.จ.ก. (ไทย) ๒๒/๒๘๒/๓๒๒.

(๒) ทางวาจา ช่วยแนะนำพร้าสอนให้ผู้อื่นเว้นจากการทำพูดเรื่องที่ผิด กลับทำพูดแต่เรื่องที่ถูกต้องในเมื่อถึงคราวที่จะช่วยได้

(๓) ทางใจ หวังความไม่มีเวร ไม่มีภัยต่อใครๆ ตั้งใจให้อยู่เป็นสุขทั่วกัน ^{□□}

บุคคลที่มีเมตตากรุณาเป็นนิสัย อยู่ร่วมกันในสังคม ย่อมเป็นเหมือนสายฝนอันแผ่เบาจากท้องฟ้าลอยลงมาสู่ดวงใจของคนที่อยู่ร่วมกัน ไม่โกรธใครเคียดพินับถือกันฉันทนองพิ ไม่ออกห่างจากสังคม ถือว่าธรรมชาติสร้างคนให้เกิดขึ้นมาช่วยเหลือกัน เหมือนกับอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย เมตตากรุณา ถือว่าเป็นปฐมเหตุ ที่ทำให้เกิดความรัก ความผูกพันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ระหว่างมนุษย์กับอมมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสัตว์เดรัจฉาน เพราะคนเราไม่ได้เกิดมาในโลกเพียงลำพังผู้เดียว จะรักแต่ตนเองเพียงอย่างเดียวคงไม่พอ มนุษย์ย่อมเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เริ่มตั้งแต่ในครอบครัว ตลอดจนประเทศและโลก นอกจากนี้ คนเรายังมีความเป็นไปตามกฎหมายของธรรมดาเหมือนกัน คือ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนกับสิ่งใดที่เป็นความสุขสำราญ สิ่งนั้นย่อมเป็นที่พอใจของมนุษย์ทั่วไป สิ่งใดเป็นความทุกข์ความเดือดร้อน สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นที่พอใจของมนุษย์ทั้งหลาย เรารักสุขเกลียดทุกข์ฉันทน คนอื่นก็รักสุข เกลียดทุกข์ฉันทนเหมือนกัน

มวลมนุษย์ควรตระหนักใคร่ครวญให้รอบคอบก่อนจะพูด จะกระทำสิ่งใดๆ ต่อกัน ไม่ควรเพ่งโทษของอีกฝ่ายโดยไม่ยอมมองดูข้อผิดพลาดของตน ดังสุภาษิตที่ว่า “โทษคนอื่นเห็นได้ง่าย ส่วนโทษของตนเห็นได้ยาก” ^{□□} บุคคล ๒ จำพวกที่ทะเลาะวิวาทกัน ได้แก่

๑. คฤหัสถ์ทะเลาะวิวาทกันเพราะเรื่องกาม (กามราคะ)

๒ . สมณะทะเลาะวิวาทกันเพราะเรื่องทิฐิ (ทิฐิราคะ) ^{□□}

หลักธรรมที่ควรนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหานี้ คือ “หลักทศพิธราชธรรม ๑๐” ^{□□} ในจำนวน ๑๐ ข้อ ใช้ประกอบเป็นแนวทางการแก้ปัญหาได้ ๒ ข้อ ได้แก่

๑ . อักโกธะ ความไม่โกรธ คือ ความไม่เกรี้ยวกราด คุร้าย ฉุนเฉียว อารมณ์เสียใส่คูชีวิตของตนหรือสมาชิกในครอบครัว ไม่ใจร้อนไม่ตัดสินใจหรือวินิจฉัยเรื่องต่างๆ ด้วยความโกรธ ต้องรู้จักวิธีระงับความโกรธที่เกิดขึ้นภายในจิตใจให้ได้ ดังพุทธภาษิตที่ว่า “โกธं ขตฺวา สุขํ เสติ ฆาความโกรธได้แล้ว ย่อมอยู่เป็นสุข” ^{□□}

^{□□} มหามกุฏราชวิทยาลัย , อธิบายธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ ๑ , พิมพ์ครั้งที่ ๕ , (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

^{□□} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๘/๓๔.

^{□□} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๘๒/๘๔.

^{□□} พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๔๐/๘๖.

^{□□} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๘/๕๗.

๒ . อวิโรธนะ ความไม่กำเริบหรือความไม่ผิด คือ การประพฤติดิปฏิบัติต่อกันโดยการใช้หลักธรรมนำหน้า ถือเอาประโยชน์แห่งส่วนรวมเป็นที่ตั้ง หน้าที่ใครก็จัดการตามหน้าที่ของตน หนักแน่นเป็นธรรม ยุติธรรมเที่ยงตรง จิตใจคงที่ ไม่หวั่นไหวเอนเอียงเพราะถ้อยคำ ตั้งอยู่ในคำสั่งสอนทางศาสนา ทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดั่งามแก่สมาชิกในครอบครัว ชุมชน สังคม ทั้งนี้เพราะว่า เราไม่สามารถจะหามนุษย์ที่ดีพร้อมอย่างสมบูรณ์ได้ และควรทราบไว้ด้วยว่า ถึงแม้ตัวเราเอง ซึ่งเราเชื่อว่าเป็นคนดีที่สุดในบรรดามนุษย์ทั้งหลาย ยังไม่เป็นมนุษย์ที่ดีพร้อมอย่างสมบูรณ์ ความขาดตกบกพร่องซึ่งบางที่ตัวเองก็แลไม่เห็น ย่อมจะมีอยู่เป็นอันมาก คนนั้นคนไหนก็เป็นอย่างเดียวกัน □□

สรุปว่า เมื่อเกิดมีปัญหาหรือความไม่สบายอกไม่สบายใจขึ้น ก็ควรปรึกษากับบิดามารดา หรือผู้หลักผู้ใหญ่ถึงแนวทางในการแก้ปัญหา นั้น ดัง พระพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้ามีจิตเลื่อมใสรักใคร่กัน ถึงแม้จะอยู่คนละฟากฝั่งสมุทร ก็เหมือนอยู่ใกล้ชิดกัน ถ้ามีจิตคิดประทุษร้ายกัน ถึงแม้จะอยู่ใกล้ชิด ก็เหมือนอยู่กันคนละฟากฝั่งสมุทร” □

๓.๒.๒ แนวทางการแก้ปัญหาทางพุทธจิตด้วยศีลข้อที่ ๒

การแก้ปัญหาที่เกิดจากกายทุจริตเพราะผิดศีลข้อที่ ๒ (การลักขโมย) ประกอบไปด้วย ๓ ปัญหา คือ (๑) ปัญหาคอร์รัปชั่น (๒) ปัญหาการโจรกรรมต่างๆ และ (๓) ปัญหาความยากจน ดังนั้น หลักจริยธรรมที่สามารถนำมาแก้ปัญหาในด้านนี้สรุปลงใน

๑) หิริ โอตตัปปะ

(๑) หิริ ความละอายใจที่จะกระทำความชั่ว

(๒) โอตตัปปะ ความกลัวของความชั่ว □

๒) อธิบาท ๔

อธิบาท ๔ นี้เป็นเครื่องทำให้เราถึงสำเร็จความประสงค์ในการดำเนินชีวิต อยู่ในสังคม หรือนำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี ๔ ประการ ได้แก่

(๑) ฉันทะ ได้แก่ต้องมีความพอใจรักใคร่ในการประกอบกิจการงานนั้น

(๒) วิริยะ ได้แก่ต้องมีความเพียรประกอบกิจการงานนั้น

(๓) จิตตะ ได้แก่ต้องเอาใจฝักใฝ่ในการงานนั้น

(๔) วิมังสา ได้แก่ต้องหมั่นตรองถึงปัญหาและทางแก้ไข □□

□□ หลวงวิจิตรวาทการ, วิชาการ ครองเรือนครองรัก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗๓.

□ ข.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๗๕๔/๓๔๗.

□ อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๖๕.

□ ท.ป.า. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

หลักอิทธิบาท ๔ นี้ถือเป็นกฎแห่งเหตุผล เป็นกฎธรรมดา เป็นความจริงว่า สรรพสิ่งย่อมมีมาแต่เหตุหรือสรรพสิ่งเกิดจากเหตุปัจจัยและเป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นกฎธรรมดาไม่ขึ้นกับความต้องการปรารถนาหรืออำนาจของใคร เป็นจริงตลอดกาล คนที่เข้าใจเหตุจริง ควบคุมเหตุได้จริงย่อมได้รับผลจริง ปัญหาความยากจน สามารถสรุปได้ ๒ ประการ ได้แก่

๑. จนเพราะไม่มี เป็นความยากจน เพราะไม่มีสิ่งที่จะเสพสุขมีปัจจัย ๔ เป็นอาทิ ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทกล่าวว่าครอบครัวยุคที่มีความยากจนลักษณะนี้ไม่มี “ความสุข ๔ อย่าง” มีอัตถิสุข สุขที่เกิดจากความมีวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ เป็นต้น ครอบครัวจึงอยู่อย่างอดอยาก อิ่มบ้าง ไม่อิ่มบ้าง เกิดโรคขาดสารอาหาร สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง ซึ่งทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นโรค เป็นภัยอันตรายอย่างยิ่งสำหรับการครองเรือน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ซิจจฺญา ปรมา โรคา ความหิวกระหายเป็นโรคอย่างยิ่ง” □□

๒. จนเพราะไม่พอ จัดเป็นความยากจนที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “จนเพราะความโลภ” เป็นคนไม่รู้จักอ้ม ไม่รู้จักพอ ในลาภ ยศ และสรรเสริญ

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การแก้ปัญหาความยากจนดังกล่าวด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะได้ผลมากที่สุด คือ และหลักสันโดษ คำว่า “ฉันทะ ความพอใจ” นั้น ท่านยังได้แยกออกเป็น ๕ ความพอใจอีก ดังต่อไปนี้

๑. ปริโยสัจฉันทะ ความพอใจในการแสวงหาโดยสุจริต

๒. ปฏิลาภฉันทะ ความพอใจในการได้มาโดยชอบธรรม

๓. ปริโภคฉันทะ ความพอใจในการบริโภคโดยพอเพียง

๔. สันนิธิฉันทะ ความพอใจในการสั่งสมไว้โดยสมควร

๕. วิสัชชนฉันทะ ความพอใจในการสละ แบ่งปันโดยเหมาะสม □□

คำว่า “พอใจยินดี” นี้ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเรียกว่า สันตุฏฐี หมายถึง ความสันโดษ ความพอใจยินดี และความพอเพียง มีอยู่ ๓ ประการ ได้แก่

๑. ยถาลาภสันโดษ : ยินดีในสิ่งที่ตนได้มา คือ เมื่อได้อะไร มีอะไร ก็ยินดีกับสิ่งนั้น ไม่ฟุ้งเฟ้อและฟุ้งเฟ้อหรือผิดเคื่องต่อการดำรงชีวิตคู่ในการครองเรือนมากนัก

๒. ยถาพลสันโดษ : ยินดีตามกำลังความสามารถ คือ มีความยินดีกับสิ่งของหรือทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยพลังงานและความสามารถของตนโดยสุจริต และครอบครองสิ่งนั้นไว้ ใช้อย่างให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด ไม่ใช้จ่ายเกินกำลังทรัพย์ของตน

□□ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๕/๔๒.

□□ พุ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๕๗/๓๑๓.

๓. ยถาสารูปสันโดษ : ยินดีในสิ่งที่เหมาะสมกับตน คือ ความยินดีพอใจกับสิ่งที่เหมาะสมกับเพศ วัย ฐานะความเป็นอยู่ของตน ไม่เลียนแบบคนอื่น ไม่จำเป็นต้องมีทุกอย่างให้เหมือนคนอื่น จะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับความจำเป็นที่จะต้องใช้สอยเท่านั้น □□

ความสันโดษ หรือความรู้จักพอดีพอเพียงนี้ มีความหมายกว้างขวางมาก มิได้จำกัดอยู่เพียงความพอใจ ความพอเพียงในการบริโภคเท่านั้น แต่หมายถึง “ความพอดี” ในการเลือกดำเนินชีวิตในแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพของตน และครอบครัวของตน สมดังพุทธภาษิตที่ว่า “ความสันโดษเป็นยอดทรัพย์, ความไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเป็นลาภอย่างยิ่ง” □□

ความยากจนตามหลักพระพุทธศาสนานั้น มีทั้งสาเหตุภายในและสาเหตุภายนอก แต่พระพุทธศาสนาเถรวาทเน้นสาเหตุภายใน คือ ตัวปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ จนไปเกิดทรัพย์สมบัติภายนอก แต่ภายในตัวบุคคลห้ามจน คือต้องมีหลักธรรมที่เรียกว่า อริยทรัพย์ ๗ ประการ ได้แก่

๑. สัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ
๒. ศีล มีความประพฤติทางกาย วาจา และใจ ดีงามเรียบร้อย
๓. หิริ มีความละอายต่อความชั่ว
๔. โอตตัปปะ เกรงกลัวความชั่ว
๕. พาหุสัจจะ มีการศึกษาหาความรู้ไว้ได้มาก คือ รู้ศิลปวิทยามาก
๖. จาคะ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ วัตถุสิ่งของแก่คนอื่นตามสมควร
๗. ปัญญา ใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตได้ดี □□

ฉะนั้น หากบุคคลใดมีหลักธรรม ๗ ประการนี้ในใจแล้ว พระพุทธศาสนาเถรวาทจัดว่า บุคคลนั้นเป็นคนมั่งมี ไม่มีความยากจนเลย อีกประการหนึ่ง การละเว้นอบายมุข ๖ อย่างที่แปลว่า ทางแห่งความเสื่อม หรือเหตุเครื่องฉิบหาย ก็มีส่วนแห่งความเป็นเหตุให้ถึงพร้อมด้วยทรัพย์สิน มีอยู่ ๖ ประการ ดังนี้

- ๑ . เป็นนักเลงสุรา
- ๒ . ชอบเที่ยวกลางคืน
- ๓ . เทียวดูการละเล่น
- ๔ . เล่นการพนัน
- ๕ . คบมิตรไม่ดี
- ๖ . เกียจคร้านทำการงาน □□

□□ มหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลัตถทีปนีแปล ภาค ๒ เล่ม ๔, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๗.

□□ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๕/๔๒.

□□ อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๕/๔.

สรุปว่า โทษทั้ง ๖ ประการนี้ พึงละเว้นโดยเด็ดขาด เพราะแต่ละข้อนั้น หากประพฤติแล้วก็ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายแห่งการดำเนินชีวิตได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้มักหลับในเวลากลางวัน เกลียดการลุกขึ้นในเวลากลางคืน เมาเป็นนิตย์ เป็นนักร้อง ไม่อาจที่จะครองเรือนได้เลย” □□ การเว้นจากอบายมุข ๖ จึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถแก้และป้องกันปัญหาความยากจนและปัญหาอื่นๆ ในชีวิตปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๓.๒.๓ แนวทางการแก้ปัญหายากุจริตด้วยศีลข้อที่ ๓

การแก้ปัญหายากุจริตที่เกิดจากกายทุจริตข้อที่ ๑ (การประพฤติผิดในกาม) ประกอบไปด้วย ๖ ปัญหา คือ (๑) ปัญหาโรคเอดส์ (๒) ปัญหาการทำแท้ง (จัดเข้าในศีลข้อที่ ๑ การฆ่าก็ได้) (๓) ปัญหาการหย่าร้าง (๔) ปัญหาการนอกใจ (๕) ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ และ (๖) ปัญหาการขายบริการทางเพศ (โสเภณี) ดังนั้น หลักจริยธรรมที่สามารถนำมาแก้ปัญหาด้านนี้สรุปลงใน

๑) หลักธรรมมีอุปการะมาก ๒ ประการ □_i ได้แก่

(๑) สติ ความระลึกได้ สติเป็นธรรมสำคัญยิ่งข้อหนึ่งในพระพุทธศาสนา เพราะหัวใจของคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น มุ่งสอนไม่ให้ประมาท และการไม่ประมาทนั้น คือ ให้มีสติ หมายความว่าไม่ให้เผลอ ไม่ว่าจะทำอะไรอยู่ ให้ระลึกได้เสมอว่ากำลังทำอะไร เอาสติควบคุมจิตใจไว้

(๒) สัมปชัญญะ ความรู้ตัว หมายความว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นในชีวิตก็ต้องรู้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงว่าเป็นอะไร ทำไม่จึงเกิด และเมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะแก้ไขอย่างไร

๒) อธิษฐานธรรม ๔ ประการ □_i ได้แก่

(๑) ปัญญา ได้แก่ มีความรอบรู้สิ่งที่ควรรู้ เป็นคุณธรรมกำจัดความหลงได้ เพราะเมื่อมีปัญหาหรือเกิดปัญญา ความหลงมกมายหรือหลงผิดก็ไม่มี แต่ถ้าไม่มีปัญญาหรือขาดปัญญา ความหลงก็ได้โอกาสสั่งบังคับบุคคลให้ทำอะไรตามที่ต้องการได้ ถึงแม้เรื่องนั้นจะเป็นเรื่องที่เสียหายมากเท่าไรก็ตาม

(๒) สัจจะ ได้แก่ ความจริงใจต่อตนเองและคนอื่น สัจจะเป็นธรรมอีกข้อหนึ่งที่สามารถแก้ความหลง เพราะหากใครมีสัจจะแล้วย่อมจะเป็นผู้มั่นคงอยู่ในความดี มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่นและซื่อสัตย์ต่อตน จะไม่ทำความชั่วใดๆ โดยสิ้นเชิง

(๓) จาคะ ได้แก่ การสละสิ่งของที่เป็นพิษเป็นภัยต่อร่างกาย ไม่หลงใหลในสิ่งเหล่านั้น เช่น สละอารมณ์ที่ชอบคนอื่นโดยที่ตนมีสามีหรือภรรยาอยู่แล้ว ความสละนั้นอาจทำได้ ๓

□□ ท.ป.า. (ไทย) ๑๑/๑๗๘/๑๙๖.

□□ ท.ป.า. (ไทย) ๑๑/๑๙๙/๒๐๓.

□_i อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๔๒๔/๑๑๙-๑๒๐.

□_i ม.อ. (ไทย) ๑๔/๖๘๒/๔๓๗.

ขั้น (๑) ขั้นการลด คือ ลดพฤติกรรมที่ไม่ดีให้น้อยลง (๒) ขั้นการละ คือ ทำตนให้อยู่ห่างไกลจากสิ่งที่เป็นอกุศล (๓) ขั้นการเลิก คือ ไม่เกี่ยวข้องโดยเด็ดขาด

(๔) อุปสมะ ได้แก่ การทำจิตใจให้สงบจากสิ่งเหล่านั้น คือ จากสิ่งที่ เป็นข้าศึก ต่อร่างกายและทรัพย์สินเงินทอง

๓) หลักอรรถสัมมาปณิธิ อันเป็นมงคลข้อที่ ๖ ในมงคล ๓๘ ข้อ แปลว่า การตั้งตนไว้ชอบ” □□ การตั้งตนไว้ชอบ หมายถึง การดำเนินชีวิตทางกายและใจอย่างมีเป้าหมาย ด้วยความถูกต้องและสุจริต เช่น มีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบกิจการงาน สามารถเลี้ยงดูมารดาบิดาได้ตามฐานะ เมื่อแต่งงานแล้วก็รู้จักบริหารครอบครัวให้มีความสุข ความอบอุ่น มีศีลธรรมประจำใจ ไม่ประมาทในสิ่งต่างๆ งดเว้นจากอบายมุขต่างๆ อย่างเด็ดขาด และแบ่งเวลาไปเข้าวัดฟังธรรมตามโอกาส พร้อมทั้งลงมือปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ตนและเวลา รู้แจ้งในชีวิต เข้าใจความหมายของชีวิตทางโลก ไม่หมกมุ่นในเรื่องกามารมณ์ มีความพอใจยินดีในคู่ครองของตน [กามสังวร] มีสติสัมปชัญญะว่าตนเป็นใคร มีภรรยา มีสามี มีครอบครัวแล้วใช่ไหม รู้จักยับยั้งชั่งใจเมื่อประจวบกับสิ่งน่ายินดีที่สามารถพาตนไปสู่ความพอใจ หรือการประพฤติดิในเรื่องเพศได้ เป็นต้น

(๔) หลักเบญจธรรม มีอยู่ ๕ ประการ ได้แก่

(๑)) เมตตาและกรุณา ความรักใคร่และความสงสาร เมื่อมนุษย์ทุกคนงดจากการฆ่า การเบียดเบียน แล้ว ก็ควรเจริญเมตตาและกรุณาต่อกัน แก่ผู้คนที่อยู่ร่วมกันในชุมชน สังคม ประเทศชาติ และในโลก รวมทั้งสรรพสัตว์น้อยใหญ่ที่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งนั้น

(๒)) สัมมาอาชีวะ ประกอบกิจการงานที่บริสุทธิ์สุจริต เมื่อมนุษย์ทุกคนได้งดเว้นจากการลักขโมยได้แล้ว ก็พึงเจริญสัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพโดยสุจริต ไม่ผิดศีลผิดธรรม มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อต่อปัญหาในการดำรงชีวิตในสังคม

(๓)) กามสังวร ความสำรวมระมัดระวังในเรื่องกาม เมื่อมนุษย์ทุกคนได้งดเว้นการประพฤติดิทางเพศได้แล้ว ก็พึงเจริญกามสังวรโดยไม่หลงไหลไปในกามคุณต่างๆ

(๔)) สัจจะ มีสัจจะความจริงใจ ความซื่อสัตย์ เมื่อมนุษย์ทุกคนได้งดเว้นการกล่าวคำเท็จได้แล้ว ก็พึงสัจจะไว้เป็นบรรทัดฐาน พูดด้วยใจจริง พูดคำจริงที่มีประโยชน์ต่อกัน

(๕)) สติสัมปชัญญะ มีสติความระลึกได้และสัมปชัญญะความรู้ตัว เมื่อมนุษย์ทุกคนได้งดเว้นการเสพสิ่งซึ่งทำให้มึนเมาประมาททุกชนิดได้แล้ว ก็ควรเจริญสติและสัมปชัญญะ เพื่อให้รู้แจ้งในสรรพสิ่งที่เป็นไป ไม่หลงมกมายในสิ่งที่ไร้สาระ ไม่เลินเล่อประมาทในเรื่องต่างๆ □□

ในพระไตรปิฎก มีการกล่าวอ้างถึงสถานที่ต่างๆ ว่าไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยซึ่งเรียกว่า
อโคจร มีอยู่ ๖ ประการ ได้แก่

๑. มักไปสำนักของหญิงแพศยา
๒. มักไปสำนักของหญิงหม้าย
๓. มักไปสำนักของหญิงเทื่อ [หญิงแก่หรือหญิงทีนทีก]
๔. มักไปสำนักของบัณฑิต [กระเทย]
๕. มักไปสำนักของนางภิกษุณี
๖. มักไปโรงสุรา [คลับ บาร์ คาราโอเกะ เป็นต้น] ☐

สถานที่ทั้ง ๖ นี้ ก็จัดเป็นสถานที่ผู้ต้องความสุขสวัสดิ์ในชีวิตไม่พึงเที่ยวไปข้องแวะ เพราะ
เป็นเหตุนำมาซึ่งความเดือดร้อน เชื้อโรคร้าย การทะเลาะกันและกันได้ อีกประการหนึ่ง ก็คือ เหตุแห่ง
ความฉิบหายของการดำเนินชีวิตนั่นเอง การตั้งตนไว้ชอบ ไม่ทางกาย ทางวาจา และทางใจ นอกจาก
จะใช้แก้ปัญหาทางเพศได้แล้ว ปัญหาอื่นๆ ที่เหลือก็ต้องใช้หลักธรรมข้อนี้เป็นเครื่องมือแก้ไขด้วย
เช่นกัน การตั้งตนไว้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ วัย บุคคล และสถานที่ เป็นเรื่องที่สำคัญมาก บุคคล
ต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอ รับรู้เวลาไหนสมควรทำอะไร ฉะนั้น การตั้งตนไว้ชอบนี้ จึงเป็นเกราะ
ป้องกันหรือเป็นเครื่องเตือนสติสัมปชัญญะได้อย่างดียิ่ง

๕) หลักอินทริยสังวร ☐ คือ การสำรวมระวังอินทริย์ ๖ หรืออายตนะภายใน ๖ ได้แก่
หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ปล่อยให้เกิดอาการเพลินยินดีเกินไปเมื่อไปกระทบกับอายตนะภายนอก
หรืออารมณ์ ๖ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ คือ อารมณ์ที่มาถูกต้องทางกาย และธรรมารมณ์
คือ อารมณ์ที่เกิดกับใจ มีสติรู้เท่าทัน ไม่หลงไหลไปตามกระแสของกิเลสตัณหา ซึ่งจะทำให้เกิดการ
ประพฤติดีทางเพศ อันจะเป็นเหตุนำเชื้อโรคร้าย (เอดส์) มาสู่ตน แก่คู่ครองของตน ทำให้ครอบครัว
เกิดความแตกร้างจนถึงขั้นหย่าร้างกันไปเป็นที่สุด

พระพุทธานุญาตว่าอบายมุข คือ เป็นทางเสื่อมจากการครองเรือนทางหนึ่งใน ๔ ทาง
เสื่อม ซึ่งได้แก่

๑. ความเป็นนักเลงหญิง
๒. ความเป็นนักเลงสุรา
๓. ความเป็นนักเลงเล่นการพนัน
๔. คบคนชั่วเป็นมิตร ☐

☐ พ.ม. (ไทย) ๒๙/๙๑๗/๕๑๘.

☐ อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕๕/๑๔๒-๑๔๓.

☐ อ.อ.จ. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๙๑.

ปัญหาการนอกใจ จัดเป็นทางเสื่อมข้อที่ ๑ ได้แก่ความเป็นนักเลงหญิง (เจ้าชู้) เพราะเหตุว่าถ้าชายคนใดมีภรรยาแล้ว ยังมีใจจดจ่อในหญิงที่ตนมุ่งหวัง จำเป็นต้องมีการจ่ายทรัพย์สินเงินทองเพื่อเอาอกเอาใจหญิงคนนั้นเพื่อให้หญิงนั้นรักตน และหากเป็นหญิงหากินในทางค้าประเวณีก็อาจเป็นหนทางให้เกิดโรคร้ายได้หรือถ้าหญิงนั้นมีสามีแล้วก็อาจทำให้ต้องทะเลาะวิวาทกันเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตก็ได้ และถ้าชายใดชอบเสพภรรยาของคนอื่นนั้น ในพระไตรปิฎก กล่าวไว้ว่าย่อมเข้าถึงฐานะ ๔ ประการคือได้รับโทษ ๔ อย่าง ดังนี้

- ๑ . ได้สิ่งที่มีโทษ
- ๒ . การนอนไม่ได้ตามปรารถนา
- ๓ . ถูกผู้คนินทาประณาม
- ๔ . เข้าถึงนรก ☐

สามีและภรรยาคนใดประพฤตินอกใจกัน ผลเสียหรือโทษนั้น มีทั้งในปัจจุบัน เช่น การฆ่ากันตาย การใช้ความรุนแรง การหย่าร้าง เป็นต้น และในอนาคต ก็คือ เมื่อสิ้นชีพไปแล้วยังต้องไปรับผลกรรมในนรกอีก ฉะนั้น ขอให้ผู้เป็นสามีและภรรยาพึงตระหนักสังวรให้ดี สามีไม่พึงนอกใจภรรยาไม่ว่ากรณีใดๆ และภรรยาเองก็ไม่พึงนอกใจสามีด้วย ปัญหาการหย่าร้างก็จะไม่เกิดขึ้นแน่นอน ทั้งนี้เพราะ “ขึ้นชื่อว่าที่ลับ ไม่มีในโลก” ☐

หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่ได้ยกมาเป็นตัวอย่างทั้งหมดในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากกายทุจริตนั้น สามารถสรุปลงในสัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะ ☐ ดังนี้

๑) สัมมากัมมันตะ คือ ทำการงานชอบโดยประกอบการทำงานที่ไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ถูกอาณัติแห่งกิเลสตัณหาครอบงำ ได้แก่

- (๑) ละเว้นจากการเบียดเบียน ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
- (๒) ละเว้นจากการลักขโมย และฉ้อฉลคดโกง
- (๓) ละเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม

๒) สัมมาอาชีวะ คือ เลี้ยงชีวิตชอบ ได้แก่ การเว้นจากการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด ไม่ถูกอาณัติแห่งกิเลสตัณหาครอบงำ ได้แก่

- (๑) ละเว้นการค้าขายเครื่องประหารมนุษย์และสัตว์
- (๒) ละเว้นการค้าขายมนุษย์ไปเป็นทาส
- (๓) ละเว้นการค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร

☐ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒/๕๖.

☐ พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๕๑๘/๑๓๑.

☐ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๙๙/๓๔๘.

(๔) ละเว้นการค้าขายน้ำเมา และยาเสพติดชนิดต่าง ๆ

(๕) ละเว้นการค้าขายยาพิษ

หลักจริยธรรมทั้งหมดตามที่กล่าวมาข้างต้นล้วนสรุปลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท ก็คือ ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติยังคิดหรือการอยู่ด้วยสติและปัญญา ^{□i} หมายถึง การดำเนินชีวิตทุกอย่างโดยมีสติปัญญาหรือความเฉลียวฉลาดเป็นเครื่องกำกับการกระทำทุกอย่าง ระมัดระวังกาย วาจาและใจตน ไม่ให้หลงใหลก้าวถลาลงไปในทางเสื่อม ด้วยว่าเมื่อใครประมาทในสิ่งทั้งหลาย เช่น ในชีวิต ในวัย ในความไม่มีโรค เป็นต้นแล้วนั้น ก็เปรียบเหมือนคนที่ตายแล้วดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ปมาโท มัจจุโน ปทํ” ^{□i} เปรียบเหมือนคนตายแล้ว ผู้ใดประมาท ผู้นั้นก็เหมือนคนตายแล้ว ^{□i} ตลอดทั้งต้องมีความเพียรพยายามในการแสวงหาโอกาสในการทำความดีและความเจริญให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ตระหนักในสิ่งที่พึงทำและพึงละเว้น ใส่ใจสำนึกอยู่เสมอในหน้าที่อันจะต้องรับผิดชอบ ไม่ยอมปล่อยปละละเลยกระทำการด้วยความจริงจัง มีความรอบคอบและรุดหน้าเรื่อยไป หลักอัมมาทธรรม ความไม่ประมาทนี้ ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติหลักกายสุจริตและกุศลธรรมทั้งหลายทั้งปวงให้เต็มเปี่ยม ^{□□} ดังพระพุทธพจน์ที่แสดงถึงความสำคัญของความไม่ประมาทว่า

“พราหมณ์ ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพคือ ความไม่ประมาท พราหมณ์เปรียบเหมือนรอยเท้าชนิดใดชนิดหนึ่งของสัตว์ทั้งหลาย ผู้สัญจรไปบนแผ่นดิน รอยเท้าเหล่านั้นทั้งปวงย่อมรวมลงในรอยเท้าข้าง รอยเท้าข้างขาวโลกกล่าวว่า เป็นเยี่ยมกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะรอยเท้าข้างเป็นรอยเท้าใหญ่ ฉนใด ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ คือ ความไม่ประมาท ฉนนันเหมือนกัน” ^{□□}

“ภิกษุทั้งหลาย เราอย่าไม่เล็งเห็นธรรมอันเฝ้าอย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นหรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความไม่ประมาท ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลไม่ประมาทแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเสื่อมไป” ^{□□}

^{□i} พุ.พ. (ไทย) ๒๕/๕-๖/๒-๓.

^{□i} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๒/๑๘.

^{□□} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๖๗-๖๘.

^{□□} อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๒๔/๔๐๗-๔๐๘.

^{□□} อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๖๐/๙.

จากพระพุทฺธพจน์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระพุทฺธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับความไม่ประมาทอย่างมากหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าหลักธรรมคำสอนทั้ง ๘๔, ๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี ย่อมสรุปลงในความไม่ประมาท และความไม่ประมาทนี้ยังเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ถ้าเว้นจากความไม่ประมาทเสียแล้ว คุณธรรมทั้งหลายซึ่งมีกายสุจริต ๓ ประการ และหิริโอตตปปะ ชันติโสรัจจะ เป็นต้น ย่อมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้น เมื่อปัจเจกบุคคลมีสติสัมปชัญญะแล้ว จำต้องอาศัยความไม่ประมาททุกสถานที่ ทุกการกระทำในการดำเนินชีวิตเพื่อรู้เท่าทันสิ่งต่างๆ ละเว้นสิ่งไม่ดี ประกอบแต่สิ่งที่ดี ด้วยว่าความไม่ประมาทนั้น พระพุทฺธศาสนาเถรวาทมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มวลมนุษยชาติเป็นคนดีโดยมีสติปัญญารู้เท่าทันในสรรพสิ่ง กล่าวคือ ไม่ให้เป็นผู้ประมาทใน ๕ สถานะ ได้แก่

- ๑) ความประมาทในความเป็นหนุ่มสาวหรือความเยาว์วัย
- ๒) ความประมาทในความไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
- ๓) ความประมาทในชีวิต เช่น จะทำบุญตอนไหนก็ได้ เป็นต้น
- ๔) ความประมาทในความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ตนรักทั้งหลาย เช่น บุตรธิดา สามีภรรยา

และทรัพย์สินเงินทอง เป็นต้น

- ๕) ความประมาทในการกระทำต่างๆ ที่ทุจริตมีค้ำขายยาเสพติด เป็นต้น □□

ทั้ง ๕ สถานะนี้มีไว้สำหรับมวลมนุษยชาติให้ยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสม

ในสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบัน ดังนั้น ปัจเจกบุคคลไม่ควรประมาทในการปฏิบัติธรรมใน ๔ สถาน ได้แก่

- ๑)) ในการละกายทุจริตแล้วประพฤติกายสุจริต
- ๒)) ในการละวจีทุจริตแล้วประพฤติวจีสุจริต
- ๓)) ในการละมโนทุจริตแล้วประพฤติมโนสุจริต
- ๔)) ในการละความเห็นผิดแล้วทำความเห็นให้ถูก

อีกอย่างหนึ่ง ไม่ควรประมาทเกี่ยวกับอายตนะหรืออารมณ์ ๖ กล่าวคือ

- ๑) ระวังไม่ให้ที่กำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด
- ๒) ระวังไม่ให้ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง
- ๓)) ระวังใจไม่ให้หลงในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลง
- ๔)) ระวังใจไม่ให้มัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา □□

ปัจเจกบุคคล เมื่อสามารถประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมต่างๆ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นได้แล้ว ปัจเจกบุคคลนั้นย่อมประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทั้งด้านส่วนตัว ครอบครัว

□□ อิงปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๘๑-๘๖.

□□ อิงจตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๗/๑๖๑.

ชุมชน และสังคม ประสบแต่ความสุขเจริญรุ่งเรืองในธรรม ในชีวิตตามสมควรแก่สถานะและภาวะของตนอย่างแน่นอน

สรุปว่า ปัญหาต่างๆ ในสังคมปัจจุบัน ตามที่ผู้วิจัยได้อธิบายมาแล้วนั้น มีทั้งสาเหตุภายในและภายนอก มีทั้งวิธีแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างดีเยี่ยม แต่อย่างไรก็ตาม มวลมนุษย์ต้องรู้จักสาเหตุของปัญหานั้นจริงๆ รู้วิธีดับปัญหานั้นด้วยปัญญา และลงมือปฏิบัติตามวิธีนั้นอย่างถูกต้องตามหลักธรรมคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าได้ประทานไว้ให้ ดังพระคาถาที่ว่า “ธรรมเหล่าใด (ปัญหา) มีเหตุเป็นแดนเกิด (สาเหตุ) พระตถาคต ตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และเหตุแห่งความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัส (สอน) อย่างนี้” □□

๓.๓ การส่งเสริมการปฏิบัติกายสุจริตด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

หลักธรรมทั้งมวลในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความเป็นเหตุปัจจัยอาศัยสนับสนุนซึ่งกันและกันทั้งในด้านบวก (ส่งเสริมให้เจริญ) และด้านลบ (ขัดขวางมิให้บรรลุ) หลักธรรมที่ส่งเสริม ก็คือหลักธรรมที่จะช่วยให้การประพฤติปฏิบัติหลักกายสุจริต ๓ ประการให้ได้ผลดียิ่งขึ้น พอสรุปได้ ดังนี้

๑) หลักปฏิบัติกุศลมูล ๓ ประการ

พฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่ดีทั้งปวงของมวลมนุษยชาติ สรุปแล้วมาจากอกุศลมูล ๓ ประการ ได้แก่ โลภะ ความอยากได้ในกามคุณ โทสะ ความโกรธ และโมหะ ความหลงผิด □□ ดังนั้น หลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดผลสำเร็จในการประพฤติปฏิบัติหลักกายสุจริต ๓ ประการ ก็คือ กุศลมูล ๓ ประการ ได้แก่

๑) อโลภะ อารมณ์แห่งความไม่อยากได้

๒) อโทสะ อารมณ์ไม่คิดประทุษร้าย

๓) อโมหะ อารมณ์ความไม่หลงผิด □□

ความดีทั้งหลายนั้นล้วนเกิดจากรากเหง้าที่ดี ๓ อย่าง มีอย่างใดก็อย่างหนึ่ง หรือ ๒ อย่าง หรือทั้ง ๓ อย่างเปรียบเหมือนสุคันธชาติ คือ ของหอมนานาชนิด เช่น ดอกมะลิ พิกุล กุหลาบ บัวหลวง ย่อมเกิดจากรากเหง้าพืชพันธุ์ที่ต้นนั่นเอง เมื่อกุศลมูลมีอยู่แล้วกุศลธรรมอื่นๆ เช่น การบริจาคทานเพื่อแม่เจ้าจนเฉลี่ยสุขให้แก่ผู้อื่นด้วยให้กำลังใจบ้าง กำลังความคิดบ้าง กำลังทรัพย์บ้างที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็เจริญมากขึ้น □□

□□ ว.ม. (ไทย) ๔/๖๕/๗๔.

□□ ท.ป.า. (ไทย) ๑๑/๓๙๓/๒๕๔.

□□ ท.ป.า. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๑๖๓.

□□ มหาจุฬาราชวิทยาลัย, อธิบายธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ ๑, หน้า ๔๔-๔๕.

๒) ธรรมเป็นโลกบาล ๒ ประการ

เมื่อเกิดความโลภ โกรธ หลงขึ้นในจิตใจแล้ว ก็ย่อมทำให้เป็นคนมีพฤติกรรม ความคิด การพูดและการกระทำแห่งอกุศล จะคิด จะพูด จะทำก็เกิดความเสียหายแก่ตนและคนอื่นได้ ดังนั้น หลักธรรมอีกหมวดหนึ่งที่ถือว่าเกิดขึ้นเพื่อกำจัดความชั่วทั้งหลายที่มีสาเหตุมาจากอกุศลมูลทั้ง ๓ ก็คือ หลักธรรมอันเป็นโลกบาล คือ คัมภีร์ครองโลกหรือคัมภีร์ครองชีวิตทั้งมวลมี ๒ อย่าง [□] ได้แก่

(๑) หิริ ความละอายแก่ใจ ได้แก่ ความละอายใจในการประพฤติดุชชั่ว หิรินี้มีความรังเกียจบาปมีกายทุจริตเป็นต้นเป็นลักษณะ บางคนเกิดความละอายใจอันมีความเคารพเป็นลักษณะโดยเหตุ ๔ อย่าง ได้แก่ เคารพชาติตระกูล เคารพครูอาจารย์ เคารพทรัพย์มรดก และเคารพคนประพฤติดีเป็นสำคัญ เมื่อมีความเคารพทั้ง ๔ ประการแล้วบุคคลจะไม่คิดหรือกระทำความชั่วอุปมาเหมือนคนรักสวयัร้งงามเกลียดของสกปรก รู้เห็นอยู่ ย่อมละอายไม่ยอมแตะต้องก้อนเหล็ก แม้เย็นแต่เปื้อนคุณฉันใด คนมีหิริก็ไม่ยอมแตะต้องบาปอันเปรียบด้วยคุณ ฉะนั้น

(๒) โอตตัปปะ ความเกรงกลัว ได้แก่ ความหวาดกลัวผลชั่ว ไม่กล้าทำเหตุชั่ว โอตตัปปะนั้นมีความสะดุ้งแต่บาปเป็นลักษณะ โดยเหตุ ๔ อย่าง ได้แก่ กลัวตนเองดิเตียนตนเอง กลัวผู้อื่นดิเตียน กลัวอาชญา และกลัวทุกคติ เมื่อเห็นภัยทั้ง ๔ อย่างแล้ว บุคคลก็จะไม่ทำความชั่วเปรียบดังคนผู้รักชีวิต รู้เห็นอยู่ ย่อมเกรงกลัวไม่กล้าจับเหล็กที่ร้อนหรือสรพิษหรือสัตว์ร้ายฉันใด คนมีโอตตัปปะย่อมไม่กล้าแตะต้องความชั่วอันเปรียบด้วยของร้อนหรือสรพิษหรือสัตว์ร้ายฉันนั้น ^{□□}

เมื่อบุคคลมีธรรม ๒ ประการนี้ในจิตใจแล้ว การล่วงละเมิดกระทำความชั่วต่างๆ ด้วยอำนาจด้วยอำนาจกิเลสตัณหาที่ผิดๆ เช่น การล่วงละเมิดศีล กฎหมาย เป็นต้น ก็หมดสิ้นไป ทั้งนี้เพราะการพัฒนาภายในพระพุทธานุภาพ โดยสรุปแล้ว ก็คือหลักแห่งปฏิบัติเพื่อละความชั่ว และเพื่อสร้างคุณดีให้แก่ชีวิตอื่นๆ ทั้งตนและคนอื่นขึ้นไปนั่นเอง

๓) ธรรมอันทำให้งาม ๒ ประการ

หลักธรรมหมวดนี้ก็มีความสำคัญยิ่งต่อการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อสรรพสิ่ง กล่าวคือ เมื่อเกิดความอยากได้ในสิ่งต่างๆ มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่อ่อนนุ่มสบาย และความรู้สึกที่เป็นสุขทางใจ หากแสวงหาได้มาควรมีสติ รู้จักความพอประมาณในสิ่งเหล่านั้น แต่หากไม่ได้มาไม่ควรคร่ำครวญเสียใจทรมานทรมานจนเกินไป ดังนั้น หลักธรรมหมวดนี้จึงสามารถระงับ ควบคุมให้มนุษย์มีความอดทนสงบ มีสติรู้เท่าทัน และทำใจให้เป็นหนึ่งได้ กล่าวคือ ช่วยชีวิตไม่เดือดร้อนและประมาทจนเกินไป และทำให้ชีวิตงดงามด้วยกิริยา วาจา และอัธยาศัย มีอยู่ ๒ ประการ

[□] อก.ทก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๖๕.

^{□□} มหามกุฏราชวิทยาลัย, อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๑, หน้า ๔-๗.

๑) ขันติ ความอดทน ได้แก่ ความอดทนต่อกิเลสและผัสสะชื่อ ขันติ ความอดทนนั้นมีหลายอย่าง เช่น อดทนต่ออารมณ์โลก โทสะ โมหะที่เกิดขึ้น อดทนต่อคำล่วงเกินด่าว่าของผู้อื่น อดทนต่อความลำบากและความหนาวร้อน ความอดทนในที่นี้ หมายเอาความอดทนในฝ่ายดีอย่างเดียวซึ่งเป็นไปทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายธรรม ว่าโดยประเภทแล้วมี ๓ ประการ

(๑) อดทนต่อความลำบากตรากตรำ อดทนต่อความหนาว ความร้อน และ อดทนในการประกอบการทำงานอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ลุ่มลุ่มความโลภในวัตถุสิ่งของต่างๆ ด้วยการประกอบทุจริต

(๒) อดทนต่อทุกขเวทนา เมื่อเวลาเกิดเจ็บป่วย ไม่แสดงอาการทรมันทรมาย วุ่นวายจนเกินกว่าเหตุไป จนเลิกล้มความตั้งใจในการปฏิบัติกิจการหน้าที่ของตน

(๓) อดทนต่อความเจ็บใจ เช่น ในคราวที่ได้ประสบอนิภูมิจริมนิคมคำคำ คำเสียชื่อเสียง คำสาปแช่งของผู้อื่น แม้ว่าคำนั้นไม่มีมูลความจริงก็อดทน เป็นต้น □□

อีกนัยหนึ่ง ขันติ ความอดทนนี้ หากว่าโดยลักษณะมีอยู่ ๓ ประการ ได้แก่

(๑) อดทนด้วยการกลั่นไฉไล (สติปัญญาขันติ) ต้องใช้สติปัญญาอยู่เสมอกับคนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นคณะต้องกระทบกระทั่งกันบ้างเป็นธรรมดา ถ้าได้ยินได้ฟังเสียงที่ไม่เพราะหูก็ต้องอดทนโดยนำเอาความดีเข้าต่อสู้เพื่อชนะความไม่ดีนั้น ไม่ก่อเหตุวิวาทห่มเสียงกันขึ้น

(๒) อดทนจนเป็นตะบะเดชะ (ตบขันติ) ข้อนี้มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นไปอีก คนที่อยู่หนึ่งๆ เฉยๆ คอยระวังคำพูดของตนอยู่เสมอ โดยมากมักจะเป็นคนมีตะบะทุกคน คนที่พูดมากจู้จี้ขี้บ่นจนรำคาญ ว่าคนโน้น คนนี้บ้าง มักจะเสียตะบะ เพราะจะทำให้คนอื่นขาดความเคารพเกรงกลัว

(๓) อดทน ทำให้ผู้ว่าร้าย ให้กลับอยู่เป็นเพื่อนเป็นมิตรกันได้ (อิริยาสนขันติ) ได้แก่ การทนได้ ทรงได้เหมือนลักษณะของแผ่นดิน แม้ต้นไม้ ภูเขาและอื่นๆ แผ่นดินก็ยังทรงไว้ได้ อดทนจนเปลี่ยนเรื่องร้ายให้กลายเป็นเรื่องดี เขาจะตำหนิติเตียน ด่าว่า พุดหยาบคายเสียดสีให้เจ็บใจอย่างไรก็ทนได้ ไม่แสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีออกมา ไม่แสดงการโต้ตอบ

อย่างไรก็ตาม มวลมนุษยย่อมมีอารมณ์ และความรู้สึกต่างๆ ทั้งที่เป็นส่วนดีและชั่ว กล่าวคือ ยังมีความโลภอยากได้บ้าง ความกำหนัดรักใคร่บ้าง ความหลงบ้าง ความมัวเมาบ้างมากระทบ อาจล่อหรือยั่วจิตชักจูงให้กำหนดยินดียอยากได้บ้าง ให้ขัดเคืองเสียใจบ้าง ให้หลงมัวเมาบ้าง อยู่เสมอๆ ถ้าบุคคลผู้ใดมีความประมาทผลอสติแล้ว อกุศลธรรม เช่น ความโลภ ความพอใจยินดี ความโกรธและความหลงก็อาจเข้าครอบงำจิตได้ และถ้าไม่อดกลั้นข่มใจไว้ ปล่อยให้เป็นไปตามอำนาจของกิเลสตัณหาแล้ว เป็นเหตุให้บุคคลนั้นทะเยอทะยานกระเสือกกระสนขวานขวายไปในการกระทำต่างๆ ไม่เลือกว่าการกระทำนั้นดี ชั่วถูกหรือผิด เมื่อเป็นเช่นนี้ ผล คือ ความทุกข์ก็ย่อมเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น การอดทนข่มใจไว้ ไม่ปล่อยไปตามอำนาจของโลภะ โทสะ โมหะ และความทะยานอยาก จึงเป็นคุณ บุญกุศลสำหรับผู้ปฏิบัติตามธรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ขันติ ปรมฺ ตโป ตีติกขา ขันติ คือ ความอดทนเป็นตบะอย่างยิ่ง”^{□□} เมื่อมีความอดทนแล้ว พระพุทธศาสนาเถรวาทยังได้กล่าวถึง อานิสงส์หรือประโยชน์ของขันติ ความอดทนว่ามีอยู่ ๕ ประการ ได้แก่

(๑) เป็นที่รัก ชอบใจของคนเป็นอันมาก

(๒) เป็นผู้ไม่มากด้วยเวร

(๓) เป็นผู้ไม่มากด้วยโทษ

(๔) เป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ

(๕) เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

□□

๒) โสรัจจะ ความสงบเสงี่ยม ได้แก่ ความสงบเสงี่ยมทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะเมื่ออดทนได้แล้วก็ไม่แสดงกิริยากายวาจา ให้ผิดปกติ คนที่ถูกหมิ่นประมาทให้ได้รับความเจ็บใจ ไม่แสดงการโต้ตอบเพราะอดทนได้ โสรัจจะ ธรรมข้อนี้ย่อมเข้าสนับสนุนขันติ ความอดทนให้สูงเด่นยิ่งขึ้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า บุคคลพึงเห็นบุคคลใดผู้มักชี้โทษ เหมือนบุคคลผู้บอกขุมทรัพย์ มักกล่าวข่มขี่ มีปัญญา พึงคบบุคคลผู้เป็นบัณฑิตเช่นนั้น เพราะว่า “เมื่อคบบัณฑิตเช่นนั้น มีแต่คุณที่ประเสริฐ โทษที่ลามกย่อมไม่มีฯ ภูเขาศิลาล้วนเป็นแห่งทิบ ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะลมฉันใด บัณฑิตทั้งหลายก็ย่อมไม่หวั่นไหวในเพราะนินทาและสรรเสริญ ฉะนั้น”^{□□}

สรุปว่า ความอดทนและความสงบเสงี่ยมนี้ก็ต้องอาศัยสติและปัญญาหรือความฉลาด กำกับอยู่เสมอ เมื่ออารมณ์ที่ชั่วนั้นๆ เกิดขึ้นในจิตก็มีสติอดกลั้นไว้และใช้ปัญญาพิจารณาตามดูไปเช่น พิจารณาถึงคุณและโทษในสิ่งนั้นๆ เป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี เมื่อใช้สติและปัญญาพิจารณาตามไปอยู่ อกุศลมูลที่เกิดขึ้นก็จะไม่สามารถคงอยู่ได้ กล่าวคือ จะค่อยๆ เสื่อมสูญไปเอง เหมือนโจรผู้ร้ายที่ปองจะลักของเข้าไปในเรือน เมื่อเจ้าของทรัพย์แลเห็นคอยดูก็ไม่สามารถจะลักของได้ฉันทิใด ความโลภที่จะเกิดขึ้นและตั้งอยู่ในจิตได้ก็อาศัยจิตขาดสติเข้าคุมกำกับและปัญญาพิจารณา ถ้าเมื่อจิตประกอบด้วยสติปัญญาอยู่แล้ว พฤติกรรมความชั่วร้ายทั้งหลายก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ฉันทิใด

๔) อปัณณกปฏิบัติ ๓ ประการ

อปัณณกปฏิบัติ คือ ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด มีอยู่ ๓ ประการ^{□□} ได้แก่

□□ ท.ม. (ไทย) ๑๐/๕๔/๕๗.

□□ อ.ป.ญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๕/๒๘๓.

□□ ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖/๒๕.

□□ อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕๕/๑๔๒.

(๑) อินทรีย์สังวร คือ การสำรวมอินทรีย์ ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ถือเป็นการระวังไม่ให้บาปอกุศลหรืออารมณ์ต่างๆ มีรูป เสียง เป็นต้นมาเข้ามาครอบงำจิตใจ เมื่อต้องรับรู้หรือประสบกับอารมณ์ต่างๆ ที่สามารถทำให้จิตใจ กำหนดรู้กับอารมณ์นั้นๆ ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยตาแล้วไม่ถือเอาโดยนิमित ไม่ถือเอาโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุอินทรีย์ที่เมื่อไม่สำรวมแล้วจะพึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษากักขุอินทรีย์ ย่อมถึงความสำรวมในจักขุอินทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู แล้วดมกลิ่นด้วยจมูก แล้วลิ้มรสด้วยลิ้น แล้วถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ถือเอาโดยนิमित โดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนอินทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้วจะพึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามโนอินทรีย์ ย่อมถึงความสำรวมในมโนอินทรีย์ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอย่างนี้แล” □□

เมื่อเกิดอารมณ์ที่ไม่ดีทั้งหลายขึ้นแล้ว ปัจเจกบุคคลจำต้องมีสติและมีความสำรวมอินทรีย์ต่อสิ่งเข้ายวนต่างๆ ที่น่าใคร่ น่าปรารถนาทางรูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น ฉะนั้น กล่าวได้ว่า ความสำรวมอินทรีย์นี้จัดเป็นธรรมที่คอยช่วยขับไล่อารมณ์แห่งกิเลสตัณหาให้ออกไปจากจิตใจได้อย่างดีเยี่ยม

๒) โภขณมัตตัญญูตา คือ รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร ได้แก่ การรู้จักประมาณในการใช้สอยวัตถุสิ่งเครื่องใช้ต่างๆ ไม่ยึดเอาอารมณ์เป็นที่ตั้ง กล่าวคือ ใช้สติปัญญา ความฉลาด พิจารณาไตร่ตรองถึงคุณและโทษของการบริโภคสิ่งต่างๆ ว่าทำไมต้องบริโภค บริโภคเพื่ออะไร เพื่อความสนุกสนานหรือ บริโภคอย่างไรจึงจะถูกต้องและเหมาะสมตรงตามพุทธประสงค์ เป็นต้น ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ฉันทอาหารไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อจะมัวเมา ไม่ใช่เพื่อจะประดับ ไม่ใช่เพื่อจะประเทืองผิว เพียงเพื่อกายนี้ตั้งอยู่ เพื่อกายนี้เป็นไปเพื่อกำจัดความเบียดเบียนลำบาก เพื่อกายจะอนุเคราะห์พรหมจรรย์ด้วยคิดเห็นว่าเราจะกำจัดเวทนาเก่าเสีย และจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความที่กายจักเป็นไปได้นาน ความเป็นผู้ไม่มีโทษและความอยู่สำราญจักเกิดมีแก่เรา ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะอย่างนี้แล” □□

□□ อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๕/๑๔๒-๑๔๓.

□□ อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๕/๑๔๓.

การรู้จักประมาณตนในเรื่องการอยู่ การกินนี้ก็ถือว่าช่วยสนับสนุนสร้างเสริมสติปัญญา และกำลังใจได้ดีในการปฏิบัติธรรมเพื่อละอกุศลธรรมที่มัวเมา หลงระเหิง ฉะนั้น หากปัจเจกบุคคล มีความรู้จักประมาณแล้ว อารมณ์ที่ผิดด้วยกิเลสตัณหาอันจะนำไปสู่ยึดมั่นถือมั่น ตระหนี่และทุกข์ ในชีวิตนั้น ก็เป็นอันสามารถแก้ได้ด้วยหลักธรรมหมวดนี้ซึ่งคอยประคับประคองพฤติกรรมทางกาย วาจาและใจให้อยู่ในสภาพที่พร้อมกำจัดพฤติกรรมที่ชั่วร้ายทั้งหลาย

๓) ชาคริยานุโยค คือ ประกอบความเพียรด้วยความตื่นตัวอยู่เสมอ ได้แก่ การหมั่น ประกอบความเพียรเพื่อกำจัดกิเลสตัณหาต่างๆ ให้หมดไปจากจิตสันดาน โดยไม่เห็นแก่การนอนหลับ การพักผ่อนมากเกินไป กล่าวคือ มีความขยันหมั่นเพียรตื่นตัวอยู่เป็นนิตย์ เตรียมพร้อมอยู่ตลอดเวลา ในการปฏิบัติกิจการงานต่างๆ ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเชื่อว่าเป็นผู้ประกอบความเพียรอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอวารณียธรรม ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอวารณียธรรม ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดยามต้นแห่งราตรี ตลอดยามกลางแห่งราตรี ย่อมสำเร็จสี่หิสาโดยข้างเบื้องขวา ซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ ทำความหมายในอันจะลุกขึ้นไว้ในใจย่อมลุกขึ้นชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอวารณียธรรม ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดปัจฉิมยาม ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเชื่อว่าเป็นผู้ประกอบความเพียรอย่างนี้แลฯ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แลย่อมเชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด และเชื่อว่าเธอปรารถนาปัญญาเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย”^{□i}

หลักธรรมหมวดนี้จึงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อกำจัดการกระทำที่ชั่วร้าย กล่าวคือ หากปราศจากความเพียรที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่องเสียแล้ว การจะบรรลุความสุขในชีวิต ไม่เจือปนด้วยบาปธรรมทั้งหลายก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้ อยากละพฤติกรรมที่ไม่ดีจำต้องรู้จักพฤติกรรมที่ไม่ดีนั้นให้ละเอียด รู้ถึงโทษภัย รู้จักวิธีปฏิบัติเพื่อละพฤติกรรมนั้น และมีความเพียรพยายามในการปฏิบัติเพื่อละพฤติกรรมที่ไม่ดีนั้นด้วย

๕) ปธาน ๔ ประการ

ความเพียรที่ชอบ ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทมีลักษณะ ๔ ประการ ได้แก่

(๑) สังวรปธาน ได้แก่ การเพียรพยายามระวังบาปหรือความชั่วร้ายไม่ให้เกิดขึ้นในสันดาน กล่าวคือ ให้มีความตั้งใจสำรวมอินทรี ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ความยินดียินร้ายเกิดขึ้น เมื่อประสบกับอารมณ์ภายนอก มีรูป หู จมูก เป็นต้น ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“ ภิกษุทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร

^{□i} อด.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๕/๑๔๓-๑๔๔.

เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น เป็นอย่างไร? อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในจิตตูปาทอันเดียวกันกับโลภะ โทสะ โมหะนั้น เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ที่สัมปยุตด้วยโลภะ โทสะ โมหะนั้น กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมที่มีโลภะ โทสะ โมหะนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่า บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ภาวทำฉันทะให้เกิดพยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิตไว้ทำความเพียร เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมเหล่านี้ที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ด้วยประการฉะนี้” □

(๒) ปหานปธาน เพียรพยายามละบาปและอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดสิ้นไป ได้แก่ ความตั้งใจละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วในสันดานให้หมดสิ้นไป เช่น ละความโลภและความเกียจคร้าน เป็นต้น ที่มีอยู่ในสันดาน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“ภาวทำฉันทะให้เกิด พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นอย่างไร? อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในจิตตูปาทอันเดียวกันกับโลภะ โทสะ โมหะนั้น เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ที่สัมปยุตด้วยโลภะ โทสะ โมหะนั้น กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ที่มีโลภะ โทสะ โมหะนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่าบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ภาวทำฉันทะให้เกิด พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อละบาปอกุศลธรรมเหล่านี้ที่เกิดขึ้นแล้วด้วยประการฉะนี้” □□

(๓) ภาวนาปธาน เพียรพยายามให้กุศลเช่น เมตตา กรุณา เป็นต้นเกิดขึ้นในสันดาน ได้แก่ ความตั้งใจสร้างคุณความดีที่ยังไม่มีให้มีขึ้นหรือที่มีอยู่แล้วให้เจริญยิ่งขึ้น ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“ภาวทำฉันทะให้เกิด พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น เป็นอย่างไร? กุศลมูล ๓ คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ที่สัมปยุตด้วย อโลภะ อโทสะ อโมหะนั้น กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมที่มี อโลภะ อโทสะ อโมหะนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้เรียกว่า กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ภาวทำฉันทะให้เกิด พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อสร้างกุศลธรรมเหล่านี้ที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ด้วยประการฉะนี้” □□

□ อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๖๖/๒๘๐.

□□ อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๗๒/๒๘๑.

□□ อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๗๘/๒๘๒-๒๘๓.

(๔) อนุรักษนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม ได้แก่ ความตั้งใจรักษาความดี หรือรักษากุศลที่มีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อม คือ ไม่ทอดทิ้งความดีและไม่ปล่อยให้ความชั่วเข้ามาแทนที่ความดี □□ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“ภิกษุทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรวณความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อความดำรงอยู่ ความไม่สาบสูญ ความภีโยยยิ่ง ความไพบุลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเป็นอย่างไร กุศลมูล ๓ คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธที่สัมปยุตด้วยอโลภะ อโทสะ อโมหะนั้น กายกรรม วจีกรรม มโนกรรมที่มีอโลภะ อโทสะ อโมหะนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้เรียกว่ากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุทำฉันทะให้เกิดพยายามปรรวณความเพียร ประคองจิตไว้ทำความเพียรเพื่อความดำรงอยู่ ความไม่สาบสูญ ความภีโยยยิ่ง ความไพบุลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมเหล่านี้ที่เกิดขึ้นแล้วด้วยประการฉะนี้ □□

สรุปว่า ความเพียรที่ถูกต้องที่ชอบในพระพุทธศาสนาเป็นความเพียรที่เน้นไปทั้งการป้องกัน ละเลิกอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป พร้อมทั้งเพียรพยายามทำให้กุศลธรรมเกิดขึ้นมาแทน และสั่งสมอบรมเพิ่มพูนยิ่งขึ้นไป ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมเช่นนี้ จึงจะสามารถนำไปสู่ผลสำเร็จ คือ ความเป็นผู้รู้แจ้งสรรพสิ่งทั้งมวลหลักธรรมตามทิส ๖ สำหรับผู้คนในสังคมนี้ หากสามารถปฏิบัติตามอย่างจริงจังได้ ก็จะเป็นการง่ายต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข และยังเป็นพื้นฐานที่ดีต่อการปฏิบัติธรรมอื่นๆ ได้ง่าย หลักธรรมต่างๆ ตามที่กล่าวมาแล้วพอสังเขปทั้งหมดนี้ จัดเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริม คอยช่วยเหลือ ประคับประคองในการปฏิบัติตนด้วยหลักกายสุจริต ๓ ประการให้ได้รับผลของการประพฤติปฏิบัติ นั่นก็คือ ภาวะแห่งความสุขกาย สบายใจ จิตปลอดโปร่งด้วยอำนาจกิเลสตัณหา

๓.๔ กายสุจริตกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางสังคม

การจะพัฒนาฝึกปรือตนตามหลักพระพุทธศาสนา มีความมุ่งหมายให้ผู้ฝึกฝนพัฒนานั้นได้รับประโยชน์สุขตั้งแต่ขั้นต้นในการลงมือปฏิบัติ กล่าวคือ เริ่มแต่การรู้จักปฏิบัติตนที่ดีต่อสภาพสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งเรียกว่า “ความสำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย มีสำรวมตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวมลิ้น สำรวมกาย และสำรวมใจ” □□ เพื่อจะได้ใช้เป็นพื้นฐานของศีล คือ เจตนางดเว้นจากความชั่วทางกาย และเจตนางดเว้นจากความชั่วทางวาจา เรียกว่า “พัฒนาด้านความประพฤติ หรือพัฒนา

□□ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๙/๗๓.

□□ อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๘๐/๒๘๔-๒๘๕.

□□ ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๔๕๓ - ๔๖๓/๕๐๔ - ๕๑๐

ด้านพฤติกรรมที่ดี อันเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญาออกงาม อย่างน้อยพึงพัฒนาพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียน แต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์เกื้อกูล ”□□ ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อจะได้พัฒนากาย วาจา และจิตใจได้อย่างถูกต้องตามลำดับ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมในสังคมด้วยหลักกายสุจริตจึงมีความสอดคล้องกับค่านิยมพื้นฐาน ดังนี้

๑) การพึ่งพาตนเอง หมายถึง การที่บุคคลมีความเชื่อมั่นในความสามารถที่จะกระทำการใดๆ ให้สำเร็จได้ด้วยตนเอง สามารถดำรงชีพอยู่ได้โดยปราศไม่เดือดร้อน สามารถหาปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพมาได้ด้วยความสามารถของตนเองไม่เป็นภาระให้ผู้อื่นต้องคอยอุปถัมภ์สงเคราะห์

๒) ขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความมีมานะพยายามในการประกอบงานที่สุจริต ด้วยความขยันขันแข็ง อดทน เอาใจใส่อยู่เป็นนิจ และเสมอต้นเสมอปลาย โดยใช้สติปัญญาเพื่อ ให้งานที่ทำบรรลุผลสำเร็จภายในเวลาอันสั้น และได้รับผลดีสูงสุด นอกจากนั้นยังรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อีกด้วย

๓) ความรับผิดชอบ หมายถึง การมีความสำนึกและการปฏิบัติหน้าที่ของตน ทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัว ภารกิจที่ได้รับมอบหมายและภารกิจทางสังคม โดยจะต้องกระทำจนบรรลุผลสำเร็จไม่หลีกเลี่ยงภาระดังกล่าวและยอมรับผลในการกระทำของตน

๔) การประหยัดและออม การประหยัดและออม หมายถึง การรู้จักใช้รู้จักออมทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากร ทั้งส่วนตนและสังคมตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุณค่าที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ส่วนตนและสังคม

๕) การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย หมายถึง การควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อตกลง ระเบียบแบบแผน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อความสงบสุขในชีวิตของตน และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

๖) การปฏิบัติตนตามธรรมทางศาสนา หมายถึง การมีศรัทธาและยึดถือปฏิบัติในแบบแผนความประพฤติที่ตั้งอยู่ในความดีงาม และหลักธรรมของศาสนา

๗) การมีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ความรักชาติ หมายถึง การมีความรักไทย นิยมไทย สำนึก และภูมิใจในความเป็นคนไทย มีความผูกพันหวงแหนมาตุภูมิ มุ่งมั่นส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของประเทศ รวมทั้งการรักเกียรติภูมิของชาติ □□

□□ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓๘.

□□ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, วิทยากรกับการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยม , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๐), หน้า ๙-๑๐๓.

พระพุทธศาสนาเถรวาทมองมนุษย์ทุกคนว่า “เวไนยสัตว์” ที่มีศักยภาพในตัวเองที่จะพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมให้สูงขึ้น ตามลำดับจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตได้ แนวทางปลูกฝังนั้นพระพุทธศาสนายอมรับทั้งอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลเท่านั้น องค์ประกอบทั้งสองนี้ต้องเสริมเกื้อหนุนกันประสานกันด้วยดี การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นไปด้วยดี องค์ประกอบทั้งสอง ประกอบด้วย

๑) โปรโตโฆสะ เสี่ยงจากผู้อื่น ได้แก่การได้ยินได้ฟังจากคนอื่นอันเป็นประสบการณ์ภายนอก เช่น การศึกษาเล่าเรียนตามตำรับตำรา การมีกัลยาณมิตร มีมิตรที่ดี มีครูที่ดี การฟังคำบรรยาย คำสอนและแหล่งข้อมูลต่างๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณี เหล่านี้เป็นต้น จัดได้ว่า เป็นปัจจัยภายนอก คือ สภาพแวดล้อมและตัวเราเอง โปรโตโฆสะ นี้ท่านเรียกว่าเป็นวิธีการแห่งศรัทธาตนเอง

๒) โยนิโสมนสิการ การใช้ความคิดถูกวิธี ได้แก่ การพิจารณาด้วยอุบายอันแยบคาย ซึ่งเป็นวิธีการคิดหาเหตุผลตลอดจนรู้จักวิเคราะห์ วิจาร์ณ สอบสวนหาต้นเหตุ แยกแยะให้เห็นเหตุปัจจัยหรือความสัมพันธ์ต่างๆ โยนิโสมนสิการเป็นขั้นที่เริ่มใช้ความคิดของตนเองเป็นอิสระ ส่วนในระบบการศึกษาอบรม โยนิโสมนสิการเป็นการฝึกการใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ ไม่มองเห็นสิ่งต่างๆ อย่างตื้นๆ ผิดเพี้ยน เป็นขั้นสำคัญในการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์เป็นอิสระ และนำไปสู่จุดหมายของพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างแท้จริง ปัจจัย ๒ อย่างนี้เองที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นองค์ประกอบเริ่มแรกของมรรค เป็นจุดเริ่มของการศึกษาที่ถูกต้อง วิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้ท่านเรียกว่า วิธีการแห่งปัญญา □□

“พระพุทธศาสนาเถรวาทให้ความสำคัญแก่ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกไม่ดิ่งไปข้างใดข้างหนึ่งเพียงข้างเดียว กล่าวคือ ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการนั้น สัมมาทิฐิ จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญของมรรคในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาคุณธรรม หรือเป็นขั้นเริ่มแรกในการศึกษา อบรม ฝึกฝนเพื่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของการดำเนินในสังคมตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และเป็นธรรมที่ต้องพัฒนาให้บริสุทธิ์ ชัดเจน เป็นอิสระมากขึ้นตามลำดับ จนกลายเป็นการตรัสรู้ในที่สุด การมีสัมมาทิฐิอาจเริ่มจากปัจจัยภายนอก เช่น พ่อ แม่ ครูอาจารย์ ผู้ใหญ่ หรือวัฒนธรรม ซึ่งทำให้ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อ แนวคิด ความเข้าใจ และภูมิธรรมภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดต่อกันมา ถ้าสิ่งที่ได้รับการแนะนำสั่งสอนถ่ายทอดมานั้นเป็นสิ่งที่ดีงามถูกต้อง อยู่ในแนวทางของเหตุผล ก็เป็นจุดเริ่มของสัมมาทิฐิ ที่จะนำเข้าสู่กระแสการพัฒนาหรือกระบวนการฝึกศึกษา ในกรณีอย่างนี้ สัมมาทิฐิเกิดจากปัจจัยภายนอกที่เรียกว่า โปรโตโฆสะ ถ้าไม่เช่นนั้น อาจเข้าสู่กระแส

การศึกษาพัฒนาโดยเกิดปัญหาที่เรียกว่าสัมมาทิฐินั้น ด้วยการใช้โยนิโสมนสิการ คือ การรู้จักคิด รู้จักพิจารณาด้วยตนเอง แต่คนส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระแสการศึกษาพัฒนาด้วยปรโตโฆสะ เพราะคนที่มีโยนิโสมนสิการแต่แรกเริ่มนั้นหาได้ยาก ถ้าบุคคลและสถาบันที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในสังคม เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ สื่อมวลชน และองค์กรทางวัฒนธรรม เป็นปรโตโฆสะที่ดี คือ เป็นกัลยาณมิตร ก็จะนำเด็กไปสู่สัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นฐานของการพัฒนาคุณธรรมต่อไป” □ⁱ

ปัจจัยทั้งสองอย่างนี้ ย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน สำหรับคนทั่วไปซึ่งมีปัญหาไม่แก้กล้าย่อมต้องอาศัยการแนะนำชักจูงจากผู้อื่น และคล้อยไปตามคำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่าย แต่ก็ต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้ด้วย จึงจะก้าวหน้าไปถึงที่สุดได้ ส่วนคนที่มีปัญหาแก้กล้าย่อมรู้จักใช้โยนิโสมนสิการได้ดีกว่า แต่กระนั้น ก็อาจต้องอาศัยคำแนะนำที่ถูกต้องเป็นเครื่องนำทางในเบื้องต้น และเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมให้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้นในระหว่างการฝึกอบรม กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมในสังคมด้วยสัมมาทิฐิอันเป็นปัจจัยอย่างข้อ ๑ ส่วนผู้ที่อาศัยปัจจัยภายนอกนั้นต้องอาศัยปัจจัย ๒ อย่าง คือ “๑. ปรโตโฆสะ คือ วิธีการที่เริ่มต้นด้วยศรัทธา และอาศัยศรัทธาเป็นสำคัญ เมื่อนำมาใช้ปฏิบัติในระบบการศึกษาการอบรม จึงต้องพิจารณาที่จะให้ได้รับการแนะนำชักจูงสั่งสอนอบรมที่ได้ผลดีที่สุด คือ ต้องมีผู้สั่งสอนอบรมที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ มีความสามารถ และใช้วิธีการอบรมสั่งสอนที่ได้ผล ในระบบการศึกษาอบรม จึงจำกัดให้ได้ปรโตโฆสะ ที่มุ่งหมายด้วยหลักที่เรียกว่า กัลยาณมิตตตา หรือการมีกัลยาณมิตร ส่วนปัจจัยอย่างข้อ ๒ โยนิโสมนสิการ จัดเป็นหลักการในใช้ปัญญา ซึ่งจะต้องพิจารณาว่าควรใช้ความคิดให้ถูกต้องอย่างไร เมื่อนำปัจจัยทั้งสองมาประกอบกัน นับว่ากัลยาณมิตตตา เป็นองค์ประกอบภายนอก และโยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายใน ถ้าตรงข้ามจากนี้ คือ ถ้าได้ผู้ไม่เป็นกัลยาณมิตร เป็นเหตุให้ประสบปรโตโฆสะที่ผิดพลาด และใช้ความคิดผิดวิธีเป็น โยนิโสมนสิการ จะได้รับผลตรงข้าม คือ เป็นมิจฉาทิฐิไปได้” □ⁱ

ปัจจัย ๒ อย่างซึ่งเป็นหลักในการพัฒนาคุณธรรมแห่งมรรควิธีอันมีสัมมาทิฐิ ความเห็นถูกต้องเป็นข้อแรกใน ๘ ข้อ นอกจากปรโตโฆสะที่เป็นกัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการซึ่งเป็นองค์ประกอบหลัก ๒ อย่างนี้แล้ว ยังมีองค์ประกอบเสริมที่ช่วยเกื้อหนุนในการพัฒนาคุณธรรมของเยาวชนและคนทั่วไปเพื่อเข้าสู่มรรคอีก ๕ ประการ รวมทั้งหมดมี ๗ ประการ มีชื่อเรียกว่าบุพนิมิตของมรรค เพราะเป็นเครื่องหมายบ่งบอกล่วงหน้าถึงการที่มรรคจะเกิดขึ้น หรือเป็นจุดเริ่มที่จะนำเข้าสู่

□ⁱ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ , พิมพ์ครั้งที่ ๘ , (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖๒ - ๓๖๓.

□ⁱ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๑ - ๓๖๒.

ลุ่มรรค อาจเรียกเป็นภาษาง่ายๆ ว่า แสงเงินแสงทองของวิถีชีวิตที่ดีงาม หรือเรียกในแง่ลึกขาวว่า รุ่งอรุณของการศึกษา □□ ดังนี้

๑. มีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตตา) แสงแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี ได้แก่ โปรโตโฆสะที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกเช่น ครู พ่อแม่

๒. ทำศีลให้ถึงพร้อม (ศีลสัมปทา/กายสุจริต ๓ ประการ) มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต คือ ประพฤติดีทางกาย วาจา มีวินัย มีระเบียบในการดำเนินชีวิต ตั้งอยู่ในความสุจริต และมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีที่เกื้อกูล

๓. ทำฉันทะให้ถึงพร้อม (ฉันทสัมปทา) มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ คือ พอใจใฝ่รักในความรู้ อยากรู้ให้จริง และปรารถนาจะทำสิ่งทั้งหลายให้ดีขึ้น

๔. ทำตนให้ถึงพร้อม (อัตตสัมปทา) มุ่งมั่นฝึกตนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้ คือ การทำตนให้ถึงความสมบูรณ์แห่งศักยภาพของความเป็นมนุษย์โดยมีจิตสำนึกในการที่จะฝึกฝนพัฒนาตนอยู่เสมอ

๕. ทำทฐิให้ถึงพร้อม (ทฐิสัมปทา) ถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆ ตามเหตุและผล คือ มีความเชื่อที่มีเหตุผล ถือหลักความเป็นไปตามเหตุปัจจัย

๖. ทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม (อัปปมาทสัมปทา) การ ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท คือ มีสติครองตัว เป็นคนกระตือรือร้น ไม่เฉื่อยชา ไม่ปล่อยปละละเลย โดยเฉพาะ มีจิตสำนึกตระหนักในความเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้เห็นคุณค่าของกาลเวลา และรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์

๗ . ทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม (โยนิโสมนสิการสัมปทา) ฉลาดคิดแยกคายให้ได้รับประโยชน์และความจริง รู้จักคิด รู้จักพิจารณา มองเป็น คิดเป็น เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นไปในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยสามารถแก้ไขปัญหาและดำเนินการต่างๆ ให้สำเร็จได้ด้วยวิธีการแห่งปัญญาที่จะทำให้พึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ □

การศึกษานั้น ปัจจัยตัวแรก คือ กัลยาณมิตร อาจช่วยชักนำ หรือกระตุ้นให้เกิดปัจจัยตัวอื่น ตั้งแต่ตัวที่ ๒ จนถึงตัวที่ ๗ และการที่ได้จะมีกัลยาณมิตรนั้น แยกเป็นการพัฒนา ๒ ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ ๑ : กัลยาณมิตรนั้นเกิดจากผู้อื่นหรือสังคมจัดให้ ซึ่งจะทำให้บุคคลอยู่ในภาวะที่เป็นผู้รับและยังมีการพึ่งพามาก

□□ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๓.

□ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๒๙-๑๓๗/๓๖-๓๗.

ขั้นตอนที่ ๒ : เมื่อบุคคลพัฒนามากขึ้น คือ รู้จักใช้โยนิโสมนสิการแล้ว บุคคลจะมองเห็นคุณค่าของแหล่งความรู้ และนิยมแบบอย่างที่ดีแล้วเลือกหากัลยาณมิตรเอง โดยรู้จักปรึกษาไต่ถามเลือกอ่านหนังสือ เลือกชมรายการโทรทัศน์ที่ดีมีประโยชน์^{i□}

พัฒนาการในขั้นที่บุคคลเป็นฝ่ายเลือกคบหากัลยาณมิตรเองนี้เป็นความหมายของความมีกัลยาณมิตรที่ต้องการในที่นี้ และเมื่อถึงขั้นนี้แล้ว เด็กจะทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของผู้อื่นได้ด้วย อันนับเป็นจุดสำคัญของการที่จะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และพัฒนาสังคม บุคคลมีปัจจัย ๗ ข้อนี้แล้ว เชื่อกันได้ว่า จะมีชีวิตที่ดีงาม และกระบวนการศึกษาจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน เพราะปัจจัยเหล่านี้เป็นส่วนขยายของมรรค หรือของไตรสิกขานั้นเอง ที่ยื่นออกมาเชื่อมต่อเพื่อรับหรือดึงคนเข้าสู่กระบวนการฝึกศึกษาพัฒนา โดยเป็นทั้งตัวชักนำเข้าสู่ไตรสิกขา และเป็นตัวเร่ง และคอยเสริมให้การฝึกศึกษาของไตรสิกขาเดินหน้าไปด้วยดี^{i□} ดังพระพุทธพจน์ว่า “อานนท! ความมีกัลยาณมิตร มีกัลยาณสหาย ชอบคบหากัลยาณชนนี้ เท่ากับเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว เพราะว่า ผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังสิ่งนี้ได้ คือจักยังอริยอัชฌาติกมรรคให้เกิดมี จักกระทำได้มากซึ่งอริยอัชฌาติก - มรรค”^{i□} และ “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิต ฉันทิใด ความมีกัลยาณมิตร ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิต แห่งการเกิดขึ้นของอริยอัชฌาติกมรรคแก่ภิกษุ ฉันทัน”^{i□} พุทธพจน์นี้ ได้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนา ยอมรับความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในฐานะสภาพแวดล้อมทางสังคม ว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะชักนำและส่งเสริมให้เกิดมีการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท แสดงให้เห็นว่าระบบการดำเนินชีวิต ระบบจริยธรรม หรือระบบการประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท เนื่องด้วยสังคม ไม่แยกต่างหากจากสังคม

ปัญหาสังคมที่มีกามตัณหาเป็นต้นเหตุ เพราะกระบวนการที่จะได้โคตรทรัพย์มาปรนเปรอตนนั้น มีการเบียดเบียนและละเมิดคนอื่น ก่อนลงมือแสวงหาโคตรทรัพย์ ก็มีความโลภเป็นทุนเดิม ขณะแสวงหาโคตรทรัพย์ จึงทำการเบียดเบียนคนอื่นด้วยกายบ้าง ด้วยวาจาบ้างเพื่อให้ตนได้มากที่สุด เมื่อแสวงหามาได้แล้วก็อาจจะเบียดเบียนคนอื่น เพื่อให้โคตรทรัพย์นั้นเป็นไปตามปรารถนาของตนให้มากและนานที่สุดเท่าที่จะรักษาได้ ปัญหาฆาตกรรมก็ดี ปัญหาโจรกรรมก็ดี ปัญหาการละเมิดทางเพศก็ดี ปัญหาการวิวาทกันก็ดี เกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งกาม บางครั้งอาจจะเบียดเบียนเพราะรักใคร่ก็มี สามิคิดว่าภริยามีชู้กับชายอื่น จึงได้ฆ่าภริยาดด้วยความหึงหวง หรือหนุ่มสาวรักกัน แต่ไม่สมหวังเพราะญาติผู้ใหญ่กีดกัน จึงตัดสินใจฆ่าตัวตายทั้งคู่ เป็นต้น บางครั้งอาจจะเบียดเบียนหรือละเมิดสิทธิคนอื่น

^{i□} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๓๘๘.

^{i□} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๔- ๓๖๕.

^{i□} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕/๒.

^{i□} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๒๙/๓๖.

เพื่อให้ได้สิ่งที่ชอบใจมาปรนเปรอตนก็มี เช่น การโจรกรรมร้านทอง เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ได้สร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนในสังคม เป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนมากอันมีผลสืบเนื่องมาจากความเป็นเหตุให้คนที่มีความต้องการด้วยกามวัตถุได้ประพฤติดุจริตทางกาย วาจาและใจ ปัญหาการค้าประเวณี เป็นปัญหาสังคมที่แม้จะมีสาเหตุมาจากการให้มีรายได้เลี้ยงตนและครอบครัวให้อยู่รอด หรือเพื่อให้มีเครื่องประดับยี่ห้อชื่อดัง แต่พอทำไปแล้วสามารถทำรายได้มากกว่าการเป็นคนใช้หรือรับจ้างอย่างอื่น และเป็นงานที่ไม่หนักได้เงินง่าย ก็หันมายึดอาชีพโสเภณี ซึ่งอาชีพนี้มีการดำรงชีพค่อนข้างหุรหุระและฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย มองไม่เห็นคุณค่าของเงินเพราะได้มาง่าย ในแหล่งค้าประเวณีส่วนมากจะเป็นแหล่งมั่วสุมยาเสพติด อันธพาลและการพนัน เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว โสเภณียังต้องเสี่ยงกับการติดเชื้อโรคต่างๆ โดยเฉพาะโรคเอดส์ ซึ่งเมื่อติดเชื้อเอดส์แล้ว รัฐก็สูญเสียเงินในการใช้เยียวยารักษาผู้ป่วยเพียงเพื่อให้เสียชีวิตช้าลงเท่านั้นเอง ถ้ามองในแง่เศรษฐกิจก็คือ เป็นการลงทุนที่เปล่าประโยชน์ แต่ก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่พึงกระทำ นี่เป็นผลเสียอันเกิดจากอาชีพโสเภณีซึ่งประกอบอาชีพนี้ไม่ใช่เพื่อความอยู่รอดแล้ว แต่เพื่อหาสิ่งอื่นๆ มาสนองความต้องการของตน โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา แม้โสเภณีจะเป็นที่ระบายนหรือบำบัดความต้องการทางเพศของคนบางกลุ่มก็ตาม แต่ก็ควรจะมีรู้จักวิธีป้องกัน เพื่อไม่ให้เกิดโรคต่อตนเองและผู้ใช้บริการ รัฐก็จะได้ไม่ต้องสูญเสียงบประมาณไปกับการเยียวยาที่มองไม่เห็นว่าจะรักษาให้หายได้

ทางแก้ไขปัญหาการค้าประเวณีนั้น ก่อนอื่นก็ต้องยอมรับความจริงก่อนว่า โสเภณีเป็นของมีอยู่คู่กันสังคมมาช้านานและไม่อาจขจัดให้หมดสิ้นไปได้ จึงควรจะให้มีการค้าประเวณีอย่างถูกต้องและเป็นทางการ คือ มีการจำกัดเขตการจัดตั้งแหล่งบริการโสเภณีให้เป็นหลักแหล่ง ให้หญิงที่จะค้าประเวณีขึ้นทะเบียนกับทางการอย่างถูกต้องและตรวจสุขภาพก่อนจะประกอบอาชีพ เมื่อประกอบอาชีพแล้วก็ให้แพทย์มาตรวจเป็นระยะๆ เพราะถ้าไม่ดำเนินการเช่นนี้ การค้าประเวณีก็คงออกมาในรูปของการลักลอบต่อไปและยังเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรคและอบายมุขต่างๆ ซึ่งเป็นผลร้ายมากกว่าผลดี ปัญหาการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองก็เช่นกัน บางคนเข้ามาเล่นการเมืองอาจมีเจตนาดีคือ เพื่อพัฒนาประเทศชาติ แต่พอได้รับเลือกเข้ามา ก็อาจลืมเจตนาเดิม คือ เพื่อพัฒนาประเทศชาติเปลี่ยนเป็นเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง ก็แสวงหาผลประโยชน์ในทุกรูปแบบเท่าที่ตนจะทำได้ ไม่ว่าจะเป็นการทุจริตในโครงการต่างๆ ที่รับผิดชอบ เมื่อร่ำรวยแล้วทำอย่างไร จึงจะมีอำนาจหรืออิทธิพลทางการเมือง จึงต้องมีผลประโยชน์ให้แก่พวกพ้อง ด้วยการให้สัมปทานโครงการต่างๆ เป็นต้น เมื่อมีพวกพ้องบริวารมากก็แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีอิทธิพล ซึ่งอาจจะใช้ความเป็นผู้มีอิทธิพลในทางไม่ถูกต้อง เช่น บุคคลอื่นผู้มีใจพวกพ้องและบริวารจะมาแย่งผลประโยชน์ไม่ได้ ต้องกำจัดออกไปด้วยการฆ่า จะเห็นได้ว่าผู้มีอำนาจทางการเมืองมักจะเลือกเอาทางมีเงินและความสะดวกสบายทางวัตถุซึ่งก็จะส่งผลเสียหายต่อประเทศชาติ ทำให้ประเทศชาติมีความเจริญช้าและเกิดการแตกแยกในสังคมได้ แนวทางแก้ไขปัญหาแย่งชิงอำนาจทางการเมืองตลอดถึงการแสวงหาผลประโยชน์จากการ

ปฏิบัติหน้าที่ทางการเมือง รัฐควรจะจัดการอบรมศีลธรรมขัดเกลาให้นักการเมืองทุกระดับได้มีคุณธรรม แสวงหาผลประโยชน์อย่างมีศีลธรรมกำกับ จะลดกระแสของลัทธิวัตถุนิยมไปบ้าง ออกกฎหมายบังคับเอาโทษผู้ประพฤติทุจริตในหน้าที่อย่างรุนแรง ให้สวัสดิการและเงินเดือนที่เหมาะสมแก่การครองชีพและควรให้มีการแสดงทรัพย์สินก่อนและหลังการดำรงตำแหน่งทุกคน

ปัญหาสังคมตามที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่าอาจมีจุดเริ่มต้นด้วยเจตนาดี แต่พอได้ดำเนินการแล้ว มีการเกี่ยวข้องกับรายได้หรือผลประโยชน์ที่มากจึงทำให้เกิดการยึดติด มัวเมากับสิ่งสนองความต้องการ เพลิดเพลินจนอาจทำให้ลืมนึกถึงโทษที่จะมาถึงตน เช่น โรคภัยต่างๆ และโทษทางกฎหมายเป็นต้น เป็นเพราะหลงในวัตถุและอำนาจ แต่ก็มีวิธีการแก้ไขให้ปัญหาเหล่านี้บรรเทาเบาบางลงได้เช่นกัน เมื่อมองในทางกลับกัน หากถามสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ประพฤติดี ใคร่ความดี ความประพฤตินั้นก็อาจนำความดีงามต่างๆ มาสู่ตนเองและสังคมได้ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ธมฺมกาโม ภวฺ โหติ ผู้ใคร่ในธรรมเป็นผู้เจริญ”^{i□} เมื่อมีความใฝ่ดี ความประพฤติดีก็จะตามมา ปัญหาสังคมต่างๆ ก็จะลดน้อยลงและอาจจะหมดไปในที่สุด พระพุทธศาสนาเรียกหลักของการประพฤติดีทางกาย วาจา และใจนี้ว่าสุจริต มี ๓ อย่าง ได้แก่

๑. กายสุจริต ความประพฤติดีทางกาย
๒. วาจาสุจริต ความประพฤติดีทางวาจา
๓. มโนสุจริต ความประพฤติดีทางใจ ^{i□}

สรุปในภาพรวมว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการประพฤติดีทางกาย วาจา และใจมาก โดยเฉพาะใจ เพราะถ้ามนุษย์ในสังคมไม่มีความโลภ ไม่คิดพยายาปกป้องร้ายคนอื่นและมีความเห็นถูกต้องตามคลองธรรมแล้ว โอกาสที่จะไปประพฤติชั่วทางกายและวากาก็ไม่มี แต่ที่มนุษย์บางคนได้ประพฤติชั่วทางกายและวาจา เช่น การฆาตกรรม ทำการโจรกรรม โกหกหลอกลวง เป็นต้น นั้น เป็นเพราะเขามีใจที่มีความคิดในการประพฤติทุจริต คือ มีความโลภ มีความพยายา มีความเชื่อในทางที่ผิดจากคลองธรรม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาทางสังคม ในเบื้องต้นต้องมีมโนสุจริตเสียก่อน คือ ไม่โลภ ไม่คิดพยายาปกป้องร้ายคนอื่นและมีความเชื่อในทางที่ถูกต้อง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว มโนสุจิตนนั้นแหละจะส่งผลให้กายและวามีการประพฤติดีสุจริตด้วยเมื่อสังคมมีปัญหาเกิดขึ้น

หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเอกรวมเรื่องกายสุจริตนี้ แม้ว่า เริ่มต้นด้วยไม่ต้องการให้มวลมนุษย์เชื่อโดยปราศจากการศึกษาปฏิบัติเสียก่อน กล่าวคือ อย่าเพิ่งเชื่อด้วยการฟังต่อๆ กันมา ด้วยถือสืบๆ กันมา ด้วยคำเล่าลือ ด้วยการอ้างตำรับตำรา ด้วยตักกะวิทยา ด้วยการอนุমান ด้วยการคิดตามเหตุผล ด้วยเพียงเข้ากับทฤษฎีของตน ด้วยสรุปว่าน่าเป็นไปได้ และด้วยความ

^{i□} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๐๓/๓๔๖.

^{i□} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗.

ศรัทธา นับถือว่าเป็นครูอาจารย์ของตน แต่พระพุทธศาสนาเถรวาทเน้นย้ำว่า หลักธรรมคำสอน
ทุกอย่างต้องปฏิบัติด้วยกาย วาจา และใจตนเองว่าเป็นอย่างไร มีคุณหรือมีโทษ แล้วค่อยเชื่อถือ

ปัญหาของสังคมไทยและวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมทางกายที่ไม่ดี (กาย
ทุจริต) ของผู้คนในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันถือได้ว่ามีปัญหาใหญ่ๆ คือ ปัญหาขาดความรู้จริง
ปฏิบัติผิดวิธีจนนำไปสู่พฤติกรรมที่ผิดนั่นเอง ส่วนการปฏิบัติหลักกายสุจริตของบุคคลในสังคมตาม
ระดับต่างๆ นั้นก็ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน กล่าวคือ หากบุคคลแต่บุคคลสามารถสร้างที่พึ่ง
ให้แก่ตนได้แล้ว ครอบครัวก็ดี สังคมประเทศก็ดี หรือทั้งโลกก็ดีจะไร้ปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับกายทุจริต
ได้ในที่สุด จากการศึกษาเรื่องกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาทมาทั้งหมด กล่าวได้ว่ามวล
มนุษยชาติทั่วโลกไม่อาจปฏิเสธได้ว่าปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งมาจาก
การกระทำตามกิเลสตัณหาที่ตนต้องการโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ปล่อยให้กุศลธรรมทั้งหลาย
อันมีความโลภ ความโกรธและความหลงเข้าครอบงำตน ครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศของตน
นั่นเอง แนวทางที่สามารถสร้างสันติสุขให้เกิดมีในโลกได้อย่างแท้จริงแล้ว คือ การนำเอาพระธรรม
คำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการดังกล่าว โดยเริ่มที่กาย วาจา
และใจ ผ่านทางแห่งทาน ศีล สมาธิและภาวนาตามลำดับ สันติสุข สันติภาพ เสรีภาพก็ย่อมเกิดขึ้นได้
ในสังคมปัจจุบันแลอนาคตได้อย่างยั่งยืน